

इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

जागतिक दर्जाचे भविष्यवेधी शिक्षण विचार

आव्हान पुस्तिका

शिक्षकांसाठी

(Management of Learning Intervention in Class)

निर्मिती साहाय्य : वेध स्रोत तथा वेध परिवार, भारत

व

VJNT शाळेतील मुख्याध्यापक/शिक्षक

इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई

जागतिक दर्जाचे भविष्यवेधी शिक्षण विचार

आव्हान पुस्तिका

शिक्षकांसाठी

(Management of Learning Intervention in Class)

निर्मिती साहाय्य : वेध स्रोत तथा वेध परिवार, भारत

व

VJNT शाळेतील मुख्याध्यापक/शिक्षक

जागतिक दर्जाचे भविष्यवेधी शिक्षण विचार

आव्हान पुस्तिका – शिक्षकांसाठी

(Management of Learning Intervention in Class)

- प्रवर्तक : श्री. मा. ना. अतुल मोरेश्वर सावे
मा. मंत्री, इतर मागास बहुजन कल्याण, महाराष्ट्र राज्य.
- प्रेरणा : श्री. नंदकुमार (भा.प्र.से.)
मा. अतिरिक्त मुख्यसचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महाराष्ट्र राज्य.
- मार्गदर्शक : श्री. सिद्धार्थ झाल्ते
संचालक तथा उपसचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महाराष्ट्र राज्य.
श्री. कैलास साळुंखे
उपसचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महाराष्ट्र राज्य.
- विशेष सहकार्य : श्री. डॉ. कमलेश पवार
कक्ष अधिकारी, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महाराष्ट्र राज्य.
- संपादन समिती
संपादन प्रमुख : श्री. निलेश घुगे
राज्य प्रशिक्षण समन्वयक, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महाराष्ट्र राज्य.
संपादन समिती सदस्य : श्री. विश्वंभर आळणे
राज्य प्रशिक्षक, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महाराष्ट्र राज्य.
श्रीमती प्रियंका अहिरराव
राज्य प्रशिक्षक, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महाराष्ट्र राज्य.
श्री. बसवेश्वर कल्याणकस्तुरे
राज्य प्रशिक्षक, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महाराष्ट्र राज्य.
श्री. सखाराम वाघुंब्रे
प्रशिक्षण सहायक, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महाराष्ट्र राज्य.
श्री. राहुल गुरड
प्रशिक्षण सहायक, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महाराष्ट्र राज्य.
श्री. ललित उदापुरे
प्रशिक्षण सहायक, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महाराष्ट्र राज्य.
श्री. शिरीष इगवे
प्रशिक्षण सहायक, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महाराष्ट्र राज्य.
श्री. विठोबा काटेकर
प्रशिक्षण सहायक, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, महाराष्ट्र राज्य.
- लेखन सहकार्य : वेध स्रोत तथा वेध परिवार (WORK TEAM), भारत.
- प्रथम आवृत्ती : सप्टेंबर २०२२
- मुद्रक : रुना ग्राफिक्स
- © सर्व हक्क प्रकाशकाच्या स्वाधीन.

प्रस्तावना

शिक्षक बंधू आणि भगिनींनो...

VJNT आश्रमशाळांमधील प्रत्येक मुलाला राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणात अपेक्षित असलेले जागतिक दर्जाचे शिक्षण मिळायला हवे. यासाठी आपल्या विभागामार्फत प्रशिक्षण सुरु करण्यात आले आहे.

तुम्ही शिक्षक प्रशिक्षण Management of Learning Intervention in Class या प्रशिक्षणासाठी आला आहात. तुमचे सहर्ष स्वागत आहे.

या प्रशिक्षणासाठी उपस्थित सदर प्रशिक्षण वाचन साहित्य, आव्हान पुस्तिका, व्हिडिओ यांच्या मदतीने प्रशिक्षण पूर्ण करण्यास मदत करणार आहोत.

शिक्षक मित्रांनो यामध्ये तुमची भूमिका फार महत्त्वाची राहणार आहे; कारण इतर प्रशिक्षणाप्रमाणे येथे कोणीही शिकविणार नाही. असे असूनही शिकणे मात्र सर्वांचे होणार याची १०० टक्के खात्री आहे. असा आत्मविश्वास असण्याचे कारण म्हणजे तुमच्या हातात दिलेली ही 'आव्हान पुस्तिका'. सदर आव्हान पुस्तिकेच्या मदतीने तुम्ही स्वतः शिकत जाणार आहात. यासाठी तुम्ही वाचन साहित्याचा उपयोग करणार आहात. वाचन साहित्याची मदत घेऊन आव्हान पुस्तिकेतील आव्हानांना तुम्ही प्रतिसाद देणार आहात. तर कधी कधी यू-ट्यूबवरील व्हिडिओ पाहून तुम्ही आव्हानांना सामोरे जाणार आहात. शक्य असल्यास सुलभक तुम्हांला वर्गातील स्क्रीनवर काही व्हिडिओ पाहण्यासाठी विनंती करतील. वाचन साहित्य आणि व्हिडिओची मदत घेत तुम्ही आव्हान पुस्तिका सोडविणार आहात, असे असले तरी बरेचसे आव्हान किंवा चिंतन प्रश्न हे तुम्हांला ज्ञात असलेल्या बाबींवर सुद्धा असणार आहेत.

त्यामुळे आव्हान पुस्तिकेतील चिंतन, प्रश्नाचे चिंतन किंवा तुम्ही दिलेल्या आव्हानाला प्रतिसाद हे चूक किंवा बरोबर असे काही नसेल. त्याबाबत तुम्ही निर्धास्त असावे. परंतु तुम्ही सदर आव्हान पुस्तिका गांभीर्यपूर्वक सोडवावी हे मात्र खरे. तुम्हांला आव्हान पुस्तिकेला भरभरून प्रतिसाद द्यायचा आहे. तुम्ही दिलेल्या प्रतिसादाला अनुसरून

- १) आव्हान पुस्तिकातील प्रतिसाद ५०%, (आव्हान पुस्तिकेतील प्रतिसाद ३०%, पाहून reflection २०%)
- २) तुमचा प्रशिक्षणातील सक्रिय सहभाग २०%.
- ३) तुमच्या शाळेतील पुढील कामाचे व्हिजन ३०% वरील तिन्ही बाबी लक्षात घेऊन सुलभक तुमच्या नावाची, प्रशिक्षक A, B, C किंवा D श्रेणीत पूर्ण केल्याची शिफारस तुमच्या प्रादेशिक उपायुक्त यांना करणार आहेत.

आम्हांला विश्वास आहे १००% शिक्षक हे प्रशिक्षण 'A' श्रेणीत पूर्ण करणार आहेत. त्यासाठी सदर स्वाध्याय पुस्तिका खूप महत्त्वाची ठरणार आहे. तुम्ही प्रशिक्षण यशस्वीरित्या पूर्ण करावे यासाठी खूप खूप शुभेच्छा!

श्री. नंदकुमार (भा.प्र.से.)

मा. अतिरिक्त मुख्य सचिव,
इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग,
महाराष्ट्र राज्य.

अनुक्रमणिका

अ. क्र.	प्रकरण	पृष्ठ क्र.
१.	प्रस्तावना	—
२.	प्रशिक्षण मूल्यांकन प्रक्रिया	१
३.	आव्हान पुस्तिका संहिता	३
४.	नोंदणी झाल्यानंतर करावयाचे काम...	४
५.	तासिका क्र. १ : चला तर प्रशिक्षणाचा उद्देश समजून घेऊया...	१४
	तासिका क्र. २ : Metacognition आणि शिक्षण प्रक्रिया.	१७
	तासिका क्र. ३ : शिक्षक आणि मनुष्य म्हणून स्वतःला समजून घेऊया...	२१
	तासिका क्र. ४ : जागतिक दर्जाचे भविष्यवेधी शिक्षण काय आहे ?	२६
	तासिका क्र. ५ : कामाचे टप्पे किंवा प्राधान्यक्रम	४१
	तासिका क्र. ६ : अध्ययन स्तर, अध्ययन निष्पत्ती व एकविसाव्या शतकातील कौशल्ये	४७
	तासिका क्र. ७ : शिक्षण देतो म्हणजे काय देतो ?	५४
	तासिका क्र. ८ : मुलांना स्वतः शिकण्यास प्रेरित करणे.	५९
	तासिका क्र. ९ : मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे.	६६
	तासिका क्र. १० : Learning Intervention Peer Learning- Group Learning- विषय मित्र	७३
	तासिका क्र. ११ : विद्यार्थ्यांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान करणे.	८५
	तासिका क्र. १२ : शिकण्याच्या प्रक्रियेत तंत्रज्ञानाचा वापर.	९१
	तासिका क्र. १३ : मुलांनी स्वतःची अध्ययन गती तिप्पट करणे.	९९
	तासिका क्र. १४ : सेल्फी विथ सक्सेस (Selfie with Success)	१०४
	तासिका क्र. १५ : Class Observation	११८
तासिका क्र. १६ : भविष्यवेधी शिक्षणाची मूलभूत साक्षरता (FLN) स्तर निश्चिती विधाने	१२९	
तासिका क्र. १७ : माझे नियोजन	१३५	

प्रशिक्षण मूल्यांकन प्रक्रिया

- १) सदर प्रशिक्षण यशस्वीरीत्या पूर्ण केल्याचे प्रमाणपत्र दिले जाणार आहे.
- २) प्रशिक्षण यशस्वीरीत्या पूर्ण केले आहे यासाठी मूल्यांकन प्रक्रिया असणार आहे ती खालीलप्रमाणे :

A) आव्हान पुस्तिका प्रतिसाद - ३० टक्के भारांश

- अ) आव्हान पुस्तिकेतील प्रत्येक आव्हान योग्य प्रतिसाद देऊन पूर्ण केले आहे.
- ब) वाचन साहित्य आणि व्हिडिओ पाहून लिहिलेल्या आव्हानांना दिला गेलेला प्रतिसाद.
- क) चिंतन प्रश्नावरील व्यक्त केलेले मत.
- ड) Peer, group आणि विषय मित्र म्हणून निभावलेली भूमिका.
- ई) चर्चेतील सहभाग.

वरील सर्व बाबींचे मूल्यांकन सुलभकांचे अभिप्राय, Google लिंकद्वारे मागविलेले अभिप्राय, स्कॅन केलेली आव्हान पुस्तिका यांच्या मदतीने केले जाईल.

B) व्हिडिओ पाहून चिंतन करणे - २० टक्के भारांश

- अ) सर्व व्हिडिओ काळजीपूर्वक पाहिले आहेत.
- ब) व्हिडिओ पाहून आव्हानांना प्रतिसाद दिला आहे.
- क) व्हिडिओ पाहण्यासाठी अतिरिक्त वेळ दिला.
- ड) इतर लोकांनी व्हिडिओ पहावेत यासाठी विशेष काम केले.

C) प्रशिक्षणात सक्रिय सहभाग - २० टक्के भारांश

- अ) पूर्ण वेळ प्रशिक्षणाला उपस्थिती.
- ब) सुलभकांनी सांगितलेल्या सूचनांचे पालन.
- क) प्रशिक्षण वेळेव्यतिरिक्त प्रशिक्षणाला दिलेला वेळ. (क्यामत की रात)

D) तुमच्या शाळेचे/वर्गाचे पुढील नियोजन - ३० टक्के भारांश (सदर मुद्द्यांचे मूल्यांकन तुम्ही दिलेल्या शाश्वती आणि व्यवस्थेला असणारा तुमच्यावरील विश्वास यावर आधारित असणार आहे.)

- अ) प्रशिक्षणानंतर होणाऱ्या तिठ्ठा सभांना (online) उपस्थित राहण्याची commitment.
- ब) व्हाट्सअप ग्रुपमध्ये सक्रिय सहभाग. (Selfie with Success रोज पाठवणार आहोत.)
- क) वर्गातील १०० टक्के मुलांना गुणवत्तापूर्ण शिक्षण देणार आहोत त्यासाठी केलेले वस्तुनिष्ठ नियोजन.

ड) प्रशिक्षणात सांगितलेल्या बाबी वर्गात कार्यान्वित करून परिणाम मिळविण्याची शाश्वती.
(उदा. या तारखेपर्यंत माझ्या वर्गातील १०० टक्के मुले FLN पूर्ण करतील. ते पाहण्यासाठी मी स्वतः
वरिष्ठांना आमंत्रित करीन.)

वरील सर्व मुद्द्यांचे गुणात्मक विश्लेषण करून A+, A, B, C आणि D अशा श्रेणी दिल्या जातील.
A+, A, B श्रेणी मिळालेल्या प्रशिक्षणार्थींना शासनामार्फत अभिनंदन प्रमाणपत्र दिले जाईल. C आणि D श्रेणी
मिळालेल्या प्रशिक्षणार्थींची यादी त्यांच्या संस्थापक व वरिष्ठ अधिकारी यांना दिली जाईल. C आणि D श्रेणी
मिळालेल्या प्रशिक्षणार्थींना पुन्हा एक संधी दिली जाईल. त्यांना परत प्रशिक्षण घ्यावे लागेल. त्यांना परत दिले
जाणारे प्रशिक्षण हे राज्य स्तरावर विशेष वातावरणात आयोजित केले जाईल. सदर प्रशिक्षणासाठी लागणारा
खर्च त्यांची संस्था किंवा त्यांना स्वतः करावा लागेल.

आव्हान पुस्तिका संहिता...

- १) दिलेला प्रत्येक उतारा समजपूर्वक वाचा.
- २) आपणास दिले गेलेले आव्हान समजून घ्या, आवश्यक त्या ठिकाणी आव्हानाची विस्तृत उत्तरे लिहा.
- ३) तुम्ही लिहिलेल्या आव्हान पुस्तिकेची कॉपी स्कॅन करून त्याची PDF तयार होणार आहे.
- ४) तयार केलेली PDF फाईल अभ्यास करून सुलभक आपल्या प्रमाणपत्राची शिफारस वरिष्ठांना करतील.
- ५) आपली कामगिरी (performance) पाहून आपल्याला प्रशिक्षण यशस्वीतेचे प्रमाणपत्र देतील.
- ६) आव्हान पुस्तिकेतील प्रतिसाद (उत्तर) स्वतःचा असावा. इतरांचे कॉपी केलेले आढळल्यास आपला प्रतिसाद (उत्तर) ग्राह्य धरण्यात येणार नाही.
- ७) स्कॅन करून PDF कशी तयार करायची यासाठी सुलभक किंवा सहकारी मित्रांची मदत घ्यावी.
- ८) एखादे आव्हान न समजल्यास सुलभकाची मदत घ्यावी.
- ९) आव्हान पुस्तिका क्रमाने सोडवावी. प्रत्येक प्रश्नाचा योग्य तो क्रम आहे त्याप्रमाणेच सोडवत पुढे जावे.
- १०) सुलभक सूचना देतील त्याप्रमाणे व्हिडिओ पाहावेत. त्यामध्ये काही व्हिडिओ आधी पाहून पुढील प्रश्नांची उत्तरे लिहायची आहेत, तर काही प्रश्नांची उत्तरे आधी लिहायची आणि मग व्हिडिओ पाहायचे आहेत, तर कधी प्रशिक्षण संपवून सायंकाळी व्हिडिओ पाहायचे आहेत, तर कधी पुढच्या दिवसाची तयारी म्हणून आदल्या रात्री व्हिडिओ पाहायचे आहेत.

नोंदणी झाल्यानंतर करावयाचे काम...

माझ्या शाळेत/वर्गात/वसतिगृहात खालील प्रकारच्या अडचणी आहेत का ?

तुम्हांला लागू होत असलेल्या समस्येला (✓) अशी खूण करा. तसेच वाचलेल्या अडचणींव्यतिरिक्त काही अडचणी असतील तर त्या सर्वात शेवटी लिहाव्यात.

१) वसतिगृहातील समस्या :

मुख्य मुद्दा - चौरस आहार :

- १) शासन निर्णयानुसार आहार दिला जात नाही, शासकीय वसतिगृहामध्ये दिले जाणारे परिपोषण अनुदान यामध्ये तफावत आहे.
- २) विद्यार्थ्यांना दिला जाणारा आहार गुणवत्तेचा असावा, परंतु शासकीय पुरवठा विभागाकडून केला जाणारा गहू, तांदूळ अतिशय निकृष्ट असतो तरी खरेदीची सक्ती केली जाते.
- ३) ऋतूमानानुसार फळे, पालेभाज्या स्वस्त असतात पण ती वापरली जात नाहीत, त्याचा पुरवठा केला जात नाही.
- ४) विद्यार्थी जेवण करीत असताना त्यांना जागेवर पाणी पिण्याची व्यवस्था करण्यात आलेली नसते.
- ५) आहार वाटप करताना कैद्यासारखे लाईन लावून वाटप केले जाते.

मुद्दा - निवास व्यवस्था :

- ६) स्वतंत्र निवास व्यवस्था नाही. शाळा आणि वसतिगृह एकाच वर्गात असतात.
- ७) निवासासाठी लागणारे कॉट, गादी, बेडशीट, मच्छरदाणी उशी, लॉकर व्यवस्था पुरेशा प्रमाणात नाहीत.
- ८) पर्यायी विद्युत व्यवस्था नाही, सोलर वॉटर, हिटर, सोलर दिवे दिले जाऊ शकतात. वॉटर फिल्टर, अग्निशामक यंत्र, सीसीटीव्ही बसविण्यात यावेत. निवास व्यवस्थेला संरक्षण भिंत असावी. काही ठिकाणी नाही.
- ९) शासन निर्णयानुसार निवास खोल्या, संडास, बाथरूम नाहीत.
- १०) वसतिगृह अधीक्षक व कर्मचारी यांना शालेय परिसरात निवासी व्यवस्था नाहीत. कर्मचारी मुख्यालयी राहत नाहीत.

मुद्दा - आरोग्य :

- ११) मानद वैद्यकीय अधिकाऱ्याची नेमणूक आश्रम शाळांमध्ये नाही.
- १२) विद्यार्थी आरोग्यासाठी औषधासाठी स्वतंत्र निधीची तरतूद नाही.

जागतिक दर्जाचे भविष्यवेधी शिक्षण विचार : आव्हान पुस्तिका - शिक्षकांसाठी : ४

- १३) एखादा विद्यार्थी अस्वस्थ असल्यास त्याला सिव्हिलऐवजी नजीकच्या खाजगी रुग्णालयात उपचार मिळाले असते तर जीव वाचू शकतो.
- १४) वसतिगृह कर्मचारी व अधीक्षक यांना प्रथम उपचार व आरोग्यविषयक प्रशिक्षण दिले जात नाही.
- १५) विद्यार्थिनींची मासिक पाळी याबाबत महिला शिक्षकांना जबाबदारी व प्रशिक्षण दिले जात नाही. प्राथमिक आश्रमशाळेतील मुलींसाठीही महिला अधिका नेमण्यात यावी.
- १६) आरोग्य तपासणीसाठी स्वतंत्र पथक नेमले जात नाही. दर आठवड्याला तपासणी होणे गरजेचे आहे. आरोग्य तपासणी रजिस्टर्सचे वेगवेगळे फॉर्मेट असतात, कोविड परिस्थिती आपण पाहिली त्यासाठी हॅडवॉश, मास्क, सॅनिटायझर यावर लक्ष दिले गेले पाहिजे.

मुद्दा - सोयीसुविधा :

- १७) शालेय गणवेशासोबत नाईट ड्रेस दिला जात नाही. बूट, सॉक्स, टाय, स्पोर्ट्स किट, अंथरूण, पांघरूण, टॉवेल इ. गरजेच्या गोष्टी पुरविल्या जात नाहीत.
- १८) शालेय शैक्षणिक साहित्य वह्या, पेन, पेन्सिल, रबर, किमान दोन वेळा दिले जाणे आवश्यक आहे.
- १९) तेल, सामान, कोलगेट, केशकर्तन इत्यादी बाबींवर लक्ष दिले जात नाही.
- २०) वसतिगृहात मनोरंजन व खेळाचे साहित्य उपलब्ध नाही, स्वतंत्र संगणक कक्ष, वसतिगृह, स्वतंत्र अभ्यासिका, वाचनालय निर्माण करण्यात यावे.
- २१) निवासी विद्यार्थ्यांचे आरोग्य प्रोग्रेस कार्ड जतन केलले नसणे.
- २२) निवासी विद्यार्थ्यांच्या उपस्थितीबाबत प्रशासनाची अपारदर्शकता.
- २३) आश्रमशाळेमध्ये स्वतंत्र महिला व पुरुष अधीक्षकांची नियुक्ती नसणे.

मुद्दा - वसतिगृह कर्मचारी :

- २४) वसतिगृह अधीक्षक संस्थेच्या अध्यक्षांचा नातेवाईक असल्यास वसतिगृह वाऱ्यावर सुटलेली असतात.
- २५) वसतिगृह अधीक्षक व कर्मचारी शालेय परिसरात निवासासाठी राहत नाहीत.
- २६) वसतिगृहास सफाई कामगार, पहारेकरी ही पदे मान्य नाहीत त्यामुळे काही ठिकाणी शिक्षकास रात्रपाळीची ड्युटी दिली जाते, जे योग्य नाही.
- २७) वसतिगृह कर्मचारी यांना गणवेश सक्तीचा करावा. आयकार्ड सक्ती करावी.

२८) शिक्षकेतर कर्मचारी यांचे लैंगिक शोषण यावर विद्यार्थी-कर्मचारी यांचे वेळोवेळी समुपदेशन केले जात नाही ते होणे गरजेचे आहे.

२९) वसतिगृह कर्मचारी यांची वेळोवेळी आरोग्य तपासणी होणे आवश्यक.

३०) वसतिगृह कर्मचाऱ्यांना प्रशिक्षणाचा अभाव.

२) पालक वर्ग :

३१) आश्रमशाळांमध्ये दरमहा निवासी विद्यार्थ्यांचा पालक मेळावा घेतला जात नाही.

३२) सण-समारंभ यांचे नावाखाली पालक विद्यार्थ्यांना वेळोवेळी घरी घेऊन जातात.

३३) ऊसतोडीचा हंगाम आला की, विद्यार्थी दिवाळीनंतर बराच काळ अनुपस्थित राहतात.

३४) पालकांमधील व्यसनाधीनता, गुन्हेगारी अशा पार्श्वभूमीमुळे विद्यार्थी शाळेत तसेच वागतात. अंधश्रद्धा दृढ झालेली असते.

३५) शालेय शिक्षक, पालक, कर्मचारी यांच्यातील वाद. समन्वयाचा अभाव.

३) शाळा प्रशासन व इतर बाबी :

३६) शिक्षक कर्मचारी व वसतिगृह कर्मचारी यांच्यात वादविवाद नेहमी होतात, समन्वय नाही.

३७) विद्यार्थ्यांना जेवण वाढण्याचे काम विद्यार्थीच करतात. इतर कर्मचारी अधीक्षक उपस्थित राहत नाहीत.

३८) अधीक्षकांना दिनचर्या वेळापत्रक नाही.

३९) वसतिगृहातून विद्यार्थी घरी गेल्यास त्याची व्यवस्थित नोंद ठवली जात नाही.

४०) स्वावलंबनातून आपला जीवन विकास शक्य आहे. वसतिगृह विभाग स्वतंत्र असावा.

४) मुख्याध्यापक आणि प्रशासन यांच्या समस्या :

४१) व्यवस्थापनाची उदासीनता.

४२) संस्थेतील नातेवाईकांचा/पदाधिकार्यांचा भरणा.

४३) संस्थेच्या पदाधिकार्यांचा व्यवस्थेमध्ये अवाजवी हस्तक्षेप.

४४) एकसमान नियमावली - संहितेची प्रभावी अंमलबजावणी.

४५) शाळेतील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक गुणवत्तेबाबत प्रशासनाची उदासीनता.

४६) शाळेच्या मूल्यांकनात प्रशासनाची अपारदर्शकता.

४७) मुख्याध्यापकांच्या अधिकारात शाळा व्यवस्थापनाचा हस्तक्षेप.

- ४८) संस्था व प्रशासनाकडून मुख्याध्यापकांवर अतिरिक्त कामाचा भार. (शाळा विभाग, वसतिगृह)
- ४९) कामाच्या क्षमतेच्या प्रमाणानुसार कर्मचाऱ्यांचा तुटवडा (पहारेकरी, स्वयंपाकी, सफाई कर्मचारी, क्लार्क, कलाशिक्षक, संगीत शिक्षक)
- ५०) शिक्षण विभागाप्रमाणे मान्यतेसाठी १०० टक्के विद्यार्थी ग्राह्य न धरणे. (वि.जा.भ.ज., अतिरिक्त इतर प्रवर्ग)
- ५१) व्यवस्थापन व प्रशासन यांच्याकडून मुख्याध्यापक, शिक्षक व इतर कर्मचाऱ्यांची आर्थिक पिळवणूक.
- ५२) शालेय शिक्षण विभागाकडून निर्गमित होणाऱ्या शासन निर्णयाबाबतची अस्पष्टता.
- ५३) शालेय शिक्षण विभागामार्फत होणाऱ्या अद्ययावत प्रशिक्षणापासून आश्रमशाळा शिक्षकांना वंचित ठेवणे.
- ५४) शिक्षक व कर्मचाऱ्यांची कर्तव्याप्रती उदासीनता.
- ५५) मुख्याध्यापक, शिक्षक व शिक्षकेतर वसतिगृह कर्मचारी यांच्या देय असलेल्या सर्व प्रकारच्या रजा व रजा रोखीकरण याबाबतची अस्पष्टता.
- ५६) उच्च माध्यमिक विभाग असलेल्या शाळेतील मुख्याध्यापकांच्या वेतन श्रेणीतील तफावत.
- ५७) वेतनातील अनियमितता.
- ५८) कर्मचाऱ्यांच्या सेवाविषयक सर्व बाबी जिल्हा स्तरावर नसणे.
- ५९) वैद्यकीय प्रतिपूर्ती व थकीत वेतन याबाबतचे जिल्हा स्तर व विभाग स्तर यांचे वित्तीय अधिकारी कमी असणे.
- ६०) आश्रमशाळांसाठी विशेष आरोग्य यंत्रणेचा अभाव.
- ६१) वेतनेतर अनुदान प्रत्यक्ष मुख्याध्यापकांपर्यंत न पोहोचणे.
- ६२) आश्रमशाळा विभागामार्फत मुख्याध्यापकांना प्रोत्साहित करणारी कोणतीही योजना नसणे.
- ६३) मुख्याध्यापकांना प्रभावी शालेय व्यवस्थापनाचे प्रशिक्षण, नेतृत्व विकासाचे प्रशिक्षण न मिळणे.

५) मूल आणि शिक्षणविषयक समस्या :

- ६४) मुलांची भाषा शाळेच्या भाषेपेक्षा वेगळी असणे.
- ६५) मुलांचे स्थलांतर व गळती अनुपस्थिती.
- ६६) मुलांच्या घरी शैक्षणिक वातावरण नसणे.
- ६७) गरिबी, आर्थिक दुर्बलता.

जागतिक दर्जाचे भविष्यवेधी शिक्षण विचार : आव्हान पुस्तिका – शिक्षकांसाठी : ७

- ६८) पालकांची शिक्षणाबाबत उदासीनता/अनास्था.
- ६९) शिकल्याशिवाय चालू शकते हा दृष्टिकोन.
- ७०) मुलांनी घरकामात व लहान भावंडांचा सांभाळ करणे.
- ७१) कामात मदत, मजुरी करणे.
- ७२) बालगुन्हेगारी व्यसनाधीनता.
- ७३) सांस्कृतिक कार्यक्रम आयोजनाचा अभाव.
- ७४) सण समारंभाचे, कौटुंबिक कार्यक्रम, जत्रा, यात्रा, नवस, अंधश्रद्धा, देवभोळेपणा, इत्यादी.
- ७५) वाचन लेखनात अडचणी किंवा शिकवलेले न समजणे.
- ७६) शैक्षणिक साधनांचा स्टेशनरीचा अभाव.
- ७७) मुलींच्या शिक्षणाबाबत अभाव/अनास्था.
- ७८) मुलांची भाषा येणारे शिक्षक उपलब्ध नसणे.
- ७९) शिक्षण विभागाकडून मार्गदर्शन न मिळणे/कधीच प्रशिक्षण झाले नाही.
- ८०) शिक्षकांची अपुरी संख्या.
- ८१) पुरेसे पोषण न मिळणे.
- ८२) पर्यवेक्षीय यंत्रणेलाही शैक्षणिक प्रक्रियेची जाणीव नसणे.
- ८३) शैक्षणिक गुणवत्ता तपासणीसाठी मार्गदर्शनात केंद्रप्रमुख, विस्तार अधिकारी अशी पर्यवेक्षीय यंत्रणा उपलब्ध नसणे.
- ८४) बहुभाषिक परिस्थितीत विद्यार्थ्यांना कसे शिकवावे? याचे शिक्षकांना ज्ञान नसणे.
- ८५) स्तरनिहाय अध्ययन व अध्यापनाची प्रक्रिया शिक्षकांना माहित नसणे.
- ८६) आनंददायी किंवा कृतियुक्त अध्यापन पद्धतीविषयी मार्गदर्शन नसणे.
- ८७) मुलांच्या गुणवत्तेच्या बाजूने काम करायला हवे याची जाणीव शिक्षक, मुख्याध्यापकांकडे नसणे.
- ८८) आवश्यक शैक्षणिक साधने उपलब्ध नसणे, सोयीसुविधा, क्रीडांगण उपलब्ध नसणे व खेळ साहित्य उपलब्ध नसणे.
- ८९) मुख्याध्यापकांचे प्रभावी नियोजन नसणे.
- ९०) नवनवीन उपक्रम राबविण्याची इच्छाशक्ती नसणे.
- ९१) प्रत्येक मूल शिकू शकते याची जाणीव नसणे.

- ९२) शिकण्यात आनंद वाटणे. अक्षरे व बाराखडी लक्षात न राहणे.
- ९३) कौटुंबिक कलह.
- ९४) अनाथ मुले, गुन्हेगारी पार्श्वभूमी असणारी कुटुंब.
- ९५) आरोग्यविषयक तक्रारी व अनास्था.
- ९६) लहान वयात लग्न करणे. (बालविवाह)
- ९७) शिक्षक विद्यार्थ्यांचे निरीक्षण करित नाहीत.
- ९८) अभ्यासक्रमाची उजळणी करून न घेणे.
- ९९) पुस्तकाव्यतिरिक्त इतर कोणत्याच उपक्रमावर काम न करणे.
- १००) आनंददायी शिक्षण न देणे.
- १०१) स्वच्छता व आरोग्यविषयक चांगल्या सवयी नसणाऱ्या मुलांना हाताळण्याचे ज्ञान शिक्षकांना नसणे.
- १०२) लेखन साहित्य अपुरे.
- १०३) वसतिगृहातील कर्मचाऱ्यांची मुलांबाबतची उदासीनता.
- १०४) विद्यार्थी दिनचर्येची नियमाप्रमाणे अंमलबजावणी होत नाही.
- १०५) वसतिगृहाकडे सुट्टीच्या दिवशी वसतिगृह अधीक्षक चतुर्थ श्रेणी कर्मचाऱ्यांचे दुर्लक्ष.
- १०६) १० ते ५ या वेळेत मुले शिक्षणाशी संबंधित जोडून असतात, त्यानंतर संध्याकाळी व सकाळी अभ्यासक्रम किंवा गृहपाठ करून घेतला जात नाही.
- १०७) शिक्षक बऱ्याच वेळा मुलांच्या समस्यांकडे दुर्लक्ष करित असल्यामुळे शाळेत निघून जातात.
- १०८) शिक्षकांचे विद्यार्थ्यांवर प्रेम आणि आपुलकी नसणे.
- १०९) वसतिगृहातील मुलांना भौतिक सुविधा व शैक्षणिक साहित्य अपुरे मिळणे.
- ११०) संध्याकाळी शाळा सुटल्यानंतर वसतिगृहात शिक्षण देण्यासाठी किंवा घेण्यासाठी पोषक वातावरण नसणे.
- १११) वसतिगृह अधीक्षक पूर्ण वेळ नसणे/कोणतीच जबाबदारी पार न पाडणे.
- ११२) किशोरवयीन मुला-मुलींच्या समस्यांकडे दुर्लक्ष.
- ११३) विद्यार्थी आश्रमशाळेतून बाहेर पडल्यानंतर त्याबद्दलची कोणतीच माहिती नसणे.
- ११४) शालेय पातळीवर विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासाच्या दृष्टीने कोणतेच नियोजन नसणे.

- ११५) शाळेतील जवळपास विद्यार्थ्यांचे कौशल्य विकसित न होता व त्याची परीक्षा न घेता पुढील वर्गात प्रवेश देणे.
- ११६) कर्मचाऱ्यांकडून प्रेम, आपुलकी व सुरक्षितता न मिळणे.
- ११७) आश्रमशाळेकरिता स्वतंत्र आरोग्ययंत्रणेचा अभाव.
- ११८) आश्रमशाळेच्या शिक्षकांना व मुख्याध्यापकांना आश्रमशाळेचे म्हणून विशेष प्रशिक्षण दिलेले नाही.

६) शिक्षक अध्यापन व शिक्षण यातील समस्या :

- ११९) शिक्षक अध्यापन करतांना शैक्षणिक साधनांचा वापर करीत नाही शैक्षणिक साहित्य उपलब्ध नाही. भूगोल विषय शिकवितांना नकाशे, पृथ्वीगोल इ. गणित शिकवितांना गणित पेटी व भूमितीचे साहित्य नाही. प्रयोगशाळा व प्रयोगसाहित्य उपलब्ध नसते विज्ञान शिकवितांना अडचणी येतात.
- १२०) शिक्षक मुख्याध्यापक संस्थेचे नातेवाईक असल्यामुळे ते संस्था अध्यक्षांचे काम सांभाळतात पर्यायाने शाळेवर अनुपस्थित राहतात शैक्षणिक अध्यापनाचे योग्य कामकाज होत नाही.
- १२१) शालेय शिक्षण विभागाप्रमाणे शिक्षकांना प्रशिक्षण मिळत नाही.
- १२२) कामचुकार कर्मचारी यांच्यावर कारवाई होत नाही, नोटिसा दिल्या जात नाहीत, स्थानिक कर्मचारी स्वतःचे व्यवसाय सांभाळतात. त्यांची दखल घेणे गरजेचे आहे, ते शेतीमध्ये गुंग असतात.
- १२३) शिक्षकांवर कारवाई केल्यास मुख्याध्यापकांवर माहिती अधिकाराची दडपशाही होते.
- १२४) शिक्षकांची चारित्र्य पडताळणी आवश्यक जेणेकरून शाळेत विपरीत प्रकार घडणार नाहीत.
- १२५) शिक्षकांना प्रशिक्षण मिळत नाही त्यामुळे नावीन्यता व उपक्रमशीलता दिसून येत नाही.
- १२६) विद्यार्थी हे शैक्षणिक पार्श्वभूमी नसलेल्या भागातून येत असतात तेव्हा त्यांना शिकविणे अवघड जाते.
- १२७) शिक्षकांची, व्यवस्थापनाची शैक्षणिक कार्यात सहभागी होण्याची पूर्ण मानसिकता नसते.
- १२८) विद्यार्थ्यांची उपस्थिती नियमित नसते कारण ते दुसऱ्या गावातून शाळेत येतात आणि काहीतरी कारण सांगून जातात; ते आठ-दहा दिवस किंवा त्याहून जास्त दिवस अनुपस्थित राहतात त्यामुळे त्यांची शैक्षणिक प्रगती झालेली दिसत नाही.
- १२९) भाषेची अडचण याचे कारण विद्यार्थ्यांची मातृभाषा मराठी नसते.
- १३०) शिक्षकांची रिक्त पदे.
- १३१) तंत्रज्ञान व संबंधित साधनांची कमतरता असते.

- १३२) शिक्षकांच्या सेवाविषयक बाबींना विलंब होतो त्यामुळे त्यांना वेळीच लाभ मिळत नाही. असे असल्यास त्यांना वाटते आश्रमशाळेत लवकर काहीच मिळत नाही त्यामुळे त्याचा अध्यापनावर विपरीत परिणाम होतो.
- १३३) विविध सहशालेय उपक्रम, स्नेहसंमेलन सहल, क्षेत्र भेट इत्यादी खर्चिक बाबींकरिता आर्थिक अडचण निर्माण होते.
- १३४) पालकांचा सहभाग घेण्यात अडचणी निर्माण होतात.
- १३५) शिक्षकांची व्यवस्थापन व प्रशासकीय अधिकाऱ्यांकडून होणारी आर्थिक पिळवणूक त्याचे अध्यापनावर परिणाम.
- १३६) शिक्षकांच्या बदल्या होत नाहीत त्यामुळे त्यांची मानसिकता भीतीदायक नसते, कारवाई होईल याची भीती नसते त्यामुळे अध्यापनात कसूर होतो.
- १३७) कामाची जबाबदारी दिल्यास टाळाटाळ करणे, इतरांना किती कामे दिली यावर जास्त लक्ष ठेवून शिक्षकांकडून कामचुकारपणा केला जातो.
- १३८) शाळेव्यतिरिक्तच्या वेळेत वसतिगृहाच्या विद्यार्थ्यांना वेळ न देणे, गृहपाठ न तपासणे.
- १३९) शाळेतील विद्यार्थ्यांप्रती आपुलकीच्या भावनेचा अभाव.
- १४०) शिक्षकांना उत्कृष्ट कामाबाबत शासनस्तरावरून प्रोत्साहन न देणे, उदा. विविध पुरस्कार न देणे.
- १४१) शैक्षणिक कामाचे मूल्यमापन सक्षमपणे न होणे.

आव्हान क्र. १.१ : वरील अडचणींव्यतिरिक्त तुम्हांला काही अडचणी असतील तर त्या खाली नमूद करा. (जागा जास्त दिली आहे याचा अर्थ अडचणी लिहिल्याच पाहिजे असे नाही. याव्यतिरिक्त अडचण आहे असे तुम्हांला वाटत असेल तरच लिहा.)

- १)
- २)
- ३)
- ४)
- ५)
- ६)
- ७)
- ८)
- ९)
- १०)
- ११)
- १२)
- १३)
- १४)
- १५)
- १६)
- १७)
- १८)
- १९)
- २०)

आव्हान क्र. १.१२ : तुम्ही वाचलेल्या वरील अडचणींपैकी अशा कोणत्या अडचणी आहेत, ज्या तुम्ही एकट्याने सोडवू शकता.

अ.क्र.	समस्या क्रमांक	अ.क्र.	समस्या क्रमांक

आव्हान क्र. १.१३ व आव्हान क्र. १.१२ मधील किती अडचणी तुम्हांला प्रत्यक्ष आल्या होत्या ?

संख्या लिहा :

त्यापैकी किती अडचणी तुम्ही सोडवल्या आहेत.

संख्या लिहा :

चला तर प्रशिक्षणाचा उद्देश समजून घेऊया...

आदरणीय नंदकुमार सर यांची मुलाखत -

VJNT आश्रम शाळेमधील मुख्याध्यापक, शिक्षक, वसतिगृह अधीक्षक यांना शुभेच्छा संदेश...

१) आदरणीय नंदकुमार सर यांची मुलाखत भाग एक	https://youtu.be/gnWCX-C5xic
---	---

भाग १ : पाहून तयार झालेले मत :

.....

.....

.....

२) आदरणीय नंदकुमार सर यांची मुलाखत भाग दोन	https://youtu.be/vHOKfUU3Ehs
--	---

भाग २ : पाहून तयार झालेले मत :

.....

.....

.....

३) आदरणीय नंदकुमार सर यांची मुलाखत भाग तीन	https://youtu.be/5HXE-v8ROCU
--	---

भाग ३ : पाहून तयार झालेले मत :

.....

.....

.....

४) आदरणीय नंदकुमार सर यांची मुलाखत भाग चार	https://youtu.be/Awn71jKVdxc
--	---

भाग ४ : पाहून तयार झालेले मत :

.....

.....

.....

५) आदरणीय नंदकुमार सर यांची मुलाखत भाग पाच

https://youtu.be/FNb6D_LNbX0

भाग ५ : पाहून तयार झालेले मत :

.....

.....

.....

६) आदरणीय नंदकुमार सर यांची मुलाखत भाग सहा

<https://youtu.be/28M4aiPMnkE>

भाग ६ : पाहून तयार झालेले मत :

.....

.....

.....

७) आदरणीय नंदकुमार सर यांची मुलाखत भाग सात

<https://youtu.be/6qB9-ZvrPBk>

भाग ७ : पाहून तयार झालेले मत :

.....

.....

.....

८) आदरणीय नंदकुमार सर यांची मुलाखत भाग आठ

<https://youtu.be/Vfeuyckz1fo>

भाग ८ : पाहून तयार झालेले मत :

.....

.....

.....

आदरणीय नंदकुमार सरांचे विचार ऐकून प्रशिक्षणाबद्दल काय अपेक्षा तयार झाल्या आहेत ते लिहा.

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १.२ : तुम्ही आदर्श शाळा कशी असेल याबद्दल लिहिले आहे. हे लिहित असताना तुमच्या डोक्यात जे विचार आले आहेत. त्याचे मूळ (origin) कोणते आहे? कशाच्या आधारे आपण ठरविले की, अशी शाळा असेल तर तिला आदर्श शाळा म्हणता येईल. तो आधार कोणता? विचाराचे मूळ कोणते? ते लिहा.

- १)
- २)
- ३)
- ४)

मी कोणत्या शाळेला आदर्श शाळा म्हणत आहे? त्याचा आधार काय आहे? पाहिलेल्या बाबी, ऐकलेल्या बाबी, वाचलेल्या बाबी, अनुभव इत्यादी. मी एखादी शाळा पाहून तिला आदर्श मानतो तेथील भौतिक सुविधा, शाळेचे माध्यम, रंगरंगोटी अशा बऱ्याच बाबींकडे आपण आकर्षित होतो.

वरील बाब अधिक समजून घेण्यासाठी खालील दिलेले व्हिडिओ पहा.

Metacognition भाग ०१ - निलेश सर	https://youtu.be/X1xxL-On53o
Metacognition भाग ०२ - निलेश सर	https://youtu.be/1Vi6QCDHSio

आव्हान क्रमांक १.३ : पाण्याच्या बाटलीच्या संदर्भातील कृती पाहून कोणत्या धारणा शिकण्यासाठी अडचणीच्या ठरतात असे आपणास वाटते याची यादी करा. (असे कोणते थ्रेड आहेत ज्याने आमचे झाकण घट्ट बंद केले असण्याची शक्यता आहे.)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ३.३ : तुम्हांला कोणत्या स्तरात (भीती, बक्षीस, प्रेरणा, स्वयंप्रेरणा) काम करायला आवडेल ?

.....

आव्हान क्र. ३.४ : तुमच्याकडून इतरांनी प्रेरित होऊन काम करायचे असेल तर तुम्हांला कोणत्या स्तरात काम करावे लागेल ?

.....

आव्हान क्र. ३.५ : तुम्ही प्रेरित होऊन केलेली कामे आठवा, ते काम करीत असताना तुम्हांला कसे वाटले होते ते लिहा ?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ३.६ : इतर कामे आणि प्रेरित होऊन केलेल्या कामात काही फरक आहे का ?

.....

वाचन साहित्यातील प्रकरण दोन मधील पहिला मुद्दा – मला काय हवे आहे? हे वाचा. वाचून खालील आव्हानांना प्रतिसाद द्या.

आव्हान क्र. ३.७ : शिक्षक म्हणून तुम्हांला काय हवे आहे ?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ३.८ : मनुष्य म्हणून तुम्हांला काय हवे आहे ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ३.९ : अभौतिक (गैर-शारीरिक) मूलभूत गरजा खालीलप्रमाणे वर्णन केल्या जाऊ शकतात,

- १) प्रत्येक मनुष्य समाधानी राहू इच्छितो आणि नेहमी.
- २) प्रत्येक माणसाला इतर माणसांकडून प्रेम आणि आपुलकी हवी असते आणि नेहमी.
- ३) प्रत्येक माणसाला इतर माणसांकडून आदर हवा असतो आणि नेहमी.
- ४) प्रत्येक मनुष्याला इतर मानवांवर विश्वास ठेवण्याची इच्छा असते आणि नेहमी.
- ५) प्रत्येक माणसाला आत्मविश्वास हवा असतो आणि नेहमीच.
- ६) प्रत्येक माणसाला प्रतिष्ठित आणि सन्मानित व्हायचे असते आणि नेहमीच.

- वरीलपैकी कोणत्या मूलभूत गरजा तुमच्या गरजा आहेत ?

क्रमांक नमूद करा.,,,,,,,

आव्हान क्र. ३.१० : तुमच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी तुम्ही काय करणार आहात ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ३.११ : इतरांच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी तुम्ही काय मदत करू शकता ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ३.१२ : शिक्षक म्हणून माझ्या दुःखाचे कारण काय आहे ?

.....

.....

.....

.....

.....

पुढील प्रश्नांना प्रतिसाद देण्यापूर्वी खाली दिलेल व्हिडिओ बघा, याची तुम्हांला मदत होईल.

जागतिक स्वीकार्यता भाग १ : निलेश सर	https://youtu.be/PLGBAMB0Gy0
जागतिक स्वीकार्यता भाग २ : निलेश सर	https://youtu.be/XPHKITLpVVc

आव्हान क्र. ४.६ : जागतिक स्वीकार्यता म्हणजे काय? जागतिक स्वीकार्यता का हवी आहे?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ४.७ : तुमच्या विद्यार्थ्यांना अधिकाधिक स्वीकार्यता असावी यासाठी शाळेत काय करायला हवे? सविस्तर लिहा?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- असे मूल तयार करणे जे भविष्यासाठी तयार असेल!

आव्हान क्र. ४.८ : खालील पडताळा सूची पूर्ण करा.

अ.क्र.	मुद्दे	होय	नाही
१)	जग बदलत आहे का ?		
२)	जगाच्या बदलाची गती वाढत आहे का ?		
३)	बदलत्या गतीनुसार लोकांना बदलावे लागणार आहे का ?		
४)	बदलण्यासाठी update व्हावे लागणार आहे का ?		
५)	तुम्ही update होत आहात का ?		
६)	जगाच्या गती प्रमाणे तुम्ही बदलत (update) आहात का ?		
७)	तुमचे विद्यार्थी बदलत (update) आहेत का ?		
८)	जगाच्या गती प्रमाणे तुमचे विद्यार्थी बदलत (update) आहात का ?		
९)	update होण्यासाठी लागणारे कौशल्य मुलामध्ये रुजविल्या जात आहे का ?		

जग वेगाने बदलत आहे तसे आपल्यालाही बदलत राहावे लागणार आहे. आपला विद्यार्थी स्वतः update कसे व्हायचे हे शिकला पाहिजे.

आव्हान क्र. ४.९ : आपल्या अंदाजानुसार येत्या दहा वर्षात जगात कोणकोणते बदल होतील ? असे तुम्हांस का वाटते ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

अधिक समजून घेण्यासाठी खालील दिलेले व्हिडिओ पहा.

भविष्यवेधी शिक्षण भाग - १ : निलेश सर	https://youtu.be/T67IF1KDeYs
भविष्यवेधी शिक्षण भाग - २ : निलेश सर	https://youtu.be/A14nt74X04Q
भविष्यवेधी शिक्षण भाग - ३ : निलेश सर	https://youtu.be/DMcRQAm63p4
भविष्यवेधी शिक्षण भाग - ४ : निलेश सर	https://youtu.be/_poGauiluvU
भविष्यवेधी शिक्षण भाग - ५ : निलेश सर	https://youtu.be/WUKQtUKf7bo
भविष्यवेधी शिक्षण भाग - ६ : निलेश सर	https://youtu.be/N6yiOhIjcyI
भविष्यवेधी शिक्षण भाग - ७ : निलेश सर	https://youtu.be/B9MTQi9HFdM

आव्हान क्र. ४.१२ : एखादे मूल भविष्यासाठी तयार आहे, हे आपण केव्हा म्हणू शकतो? कोणत्या बाबी त्याच्याकडे असल्या की असे म्हणता येईल?

आव्हान क्र. ४.१३ : जग बदलत आहे का? जगाच्या बदलाचा परिणाम आपल्यावर कसा होतो?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ४.१४ : जगाच्या बदलासोबत आपल्याला किंवा आपल्या विद्यार्थ्याला बदलायचे असेल तर त्याला काय करावे लागेल?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ४.१५ : जग जसे बदलत आहे त्या गतीने आपली शिक्षण व्यवस्था बदलत आहे का ? तुमच्या शिक्षण प्रक्रियेबद्दल तुमचे काय मत आहे?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ४.१६ : आपण useless होत आहोत का? सतत useful राहायचे असेल तर काय करावे लागेल?

.....
.....
.....

आव्हान क्र. ४.१७ : खालील बाबी योग्य क्रमाने लावा.

- १) शिकता येणे.
- २) बदलते जग.
- ३) अध्ययन कौशल्य (Learning skills)
- ४) स्वतःला update करणे.
- ५) बदलत्या जगानुसार काय गरजेचे आहे ते ओळखता येणे.
- ६) बदलते जग लक्षात आले की, त्यासाठी काय शिकावे लागेल हे लक्षात येणे.
- ७) शिकायचे कसे हे शिकणे. (Learning to Learn)

योग्य क्रमाने लावा.

- १)
- २)
- ३)
- ४)
- ५)
- ६)
- ७)

आव्हान क्र. ४.१८ : बदलत्या जगात बदलते कौशल्य? एकविसाव्या शतकात कोणती कौशल्ये असतील?
google search करा आणि लिहा.

- १)
- २)
- ३)
- ४)
- ५)
- ६)

आव्हान क्र. ४.१९ : Learning to Learn बाबत तुम्हांला काय लक्षात आले आहे.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- १०० टक्के मुलांच्या १०० टक्के क्षमतांचा उपयोग.

आव्हान क्र. ४.२० : तुमच्या वर्गातील मुलांमध्ये कोणकोणत्या क्षमता आहेत असे आपणास वाटते? त्याची यादी करा.

१)	२)
३)	४)
५)	६)
७)	८)
९)	१०)
११)	१२)
१३)	१४)
१५)	१६)

आव्हान क्र. ४.२१ : आव्हान क्रमांक ४.१९ मधील कोणत्या क्षमतांना आपली शिक्षणप्रक्रिया न्याय देताना दिसते?

१)	२)
३)	४)
५)	६)

आव्हान क्र. ४.२२ : माझ्या वर्गामधील विद्यार्थ्यांच्या कोणकोणत्या बुद्धिमत्ता विकसित करण्यावर माझा अधिक भर असतो? आणि का?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ४.२३ : मुलांमध्ये असलेल्या सर्व क्षमतांना न्याय देण्यात आम्ही कमी पडत आहोत का? असे का घडत असावे?

.....

.....

.....

.....

अधिक समजून घेण्यासाठी खालील दिलेले Video पहा.

१००% मुलांच्या १००% क्षमतांचा उपयोग भाग - १ : निलेश सर	https://youtu.be/WLQS83u86aQ
१००% मुलांच्या १००% क्षमतांचा उपयोग भाग - २ : निलेश सर	https://youtu.be/Tm_7xMc-Fjc
१००% मुलांच्या १००% क्षमतांचा उपयोग भाग - ३ : निलेश सर	https://youtu.be/ZLITxGGXjMU

आव्हान क्र. ४.२४ : आपल्या वर्गातील १०० टक्के मुलांच्या १०० टक्के क्षमता उपयोगात आणायच्या असतील तर काय करावे लागेल?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ४.२७ :

- १) असे मूल विकसित करणे ज्याला जागतिक दर्जाची स्वीकार्यता असेल!
 - २) असे मूल तयार करणे जे भविष्यासाठी तयार असेल!
 - ३) १०० टक्के मुलांच्या १०० टक्के क्षमतांचा उपयोग.
 - ४) PISA ready मूल तयार करणे. (PISA मध्ये अपेक्षित असलेली कौशल्ये असणारी मुले.)
- वरील चार व्यतिरिक्त आणखी कोणत्या बाबी तुम्हांला यात समाविष्ट असाव्यात असे वाटते?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ४.२८ : तुम्ही लिहिलेल्या बाबी वरील चार आयाम मध्ये समाविष्ट नाहीत असे आपणास का वाटते?

.....

.....

.....

.....

.....

कामाचे टप्पे किंवा प्राधान्यक्रम

आव्हान क्र. ५.१ : आपण वाबळेवाडी शाळेबद्दल यू-ट्यूब, व्हिडिओ तसेच वाबळेवाडी वाचन साहित्य (संकलन-१ व संकलन-२ अभ्यासले असेल त्या संदर्भाने खालील प्रश्नांना प्रतिसाद द्या.

- वाबळेवाडी शाळेमध्ये कोणकोणत्या बाबी होतात याची यादी तयार करा.

- १)
- २)
- ३)
- ४)
- ५)
- ६)
- ७)
- ८)
- ९)
- १०)
- ११)
- १२)
- १३)
- १४)
- १५)
- १६)
- १७)
- १८)
- १९)
- २०)

आव्हान क्र. ५.२ : वाबळेवाडी शाळेत होतात अशा व वाबळेवाडी शाळेव्यतिरिक्त पण तुम्हांला आवश्यक त्या कोणत्या बाबी तुम्हांला तुमच्या शाळेत करायला आवडतील यादी करा.

- १)
- २)
- ३)
- ४)
- ५)
- ६)
- ७)
- ८)
- ९)
- १०)
- ११)
- १२)
- १३)
- १४)
- १५)
- १६)
- १६)

आव्हान क्र. ५.३ : तुम्हांला कराव्या वाटतील अशा बाबी तुम्ही कशाच्या आधारे निवडल्या आहेत? खालील मुद्द्यांच्या आधारे किती बाबी निवडल्या आहेत (संख्या लिहा.)

- १) मला अधिक महत्त्वाच्या वाटतात म्हणून...
- २) मी आकर्षित झालो म्हणून...
- ३) मला करणे शक्य आहे म्हणून...
- ४) वरील निवडलेल्या बाबीपैकी किती बाबी भौतिक किंवा आर्थिक बाबींशी संबंधित आहेत.

आव्हान क्र. ५.४ : वाबळेवाडी पाहून तसेच तुम्हांला आवश्यक वाटतात अशा बाबींची यादी तुम्ही आव्हान क्र.२ मध्ये केली आहे ती यादी खालील चार पातळ्यामध्ये वर्गीकरण करा.

अ. क्र.	स्वतः करता येतील अशा बाबी	समाज पातळीवर करता येतील अशा बाबी	भौतिक पातळीवरील बाबी	प्रशासन पातळीवरील बाबी
१)				
२)				
३)				
५)				
६)				
७)				
८)				
९)				
१०)				
११)				
१२)				

१) वरील वर्गीकरणामधील कोणत्या पातळीवर सर्वात जास्त कामे आली आहेत.

अ) स्व पातळी

आ) समाज पातळी

इ) भौतिक सुविधा पातळी

ई) प्रशासन पातळी

आव्हान क्र. ५.५ : वरील प्रश्नातील निष्कर्षाचा काय अर्थ लागतो.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

अधिक समजून घेण्यासाठी खाली दिलेले व्हिडिओ पहा.

कामाचे टप्पे भाग - १ : निलेश सर	https://youtu.be/BkAdf2bLHxQ
कामाचे टप्पे भाग - २ : निलेश सर	https://youtu.be/WStep7Ynt0o
कामाचे टप्पे भाग - ३ : निलेश सर	https://youtu.be/0SkIXOBUxus
कामाचे टप्पे भाग - ४ : निलेश सर	https://youtu.be/Ex-jAyAqd6M
कामाचे टप्पे भाग - ५ : निलेश सर	https://youtu.be/Ex-jAyAqd6M
कामाचे टप्पे भाग - ६ : निलेश सर	https://youtu.be/Ex-jAyAqd6M

आव्हान क्र. ५.६ : वरील चार पातळ्यांपैकी कोणती पातळी सर्वात कठीण आहे असे वाटते? का?

.....

.....

.....

.....

खालील मुद्द्यांवर चर्चा करा.

१) वाबळेवाडी शाळा पाहून आल्यावर कोणती चूक घडते? का?

.....

.....

.....

.....

२) लोक स्व-पातळी सोडून वरील तीन पातळ्यांवर का जात असतील?

.....

.....

.....

३) स्व-पातळी ला सोपे कसे करता येते? स्व-पातळी चे दोन कप्पे कोणते?

.....

.....

.....

४) तुमच्या शाळेत तुम्ही कोणत्या कामापासून सुरुवात करणार आहात. तुमचे काय नियोजन असणार आहे?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ५.७ : वाबळेवाडी शाळेचा अभ्यास करून वेध परिवाराने जागतिक दर्जाचे शिक्षण देणारी शाळा विकसित करताना कोणत्या १७ बाबी करायला सांगितल्या आहेत? त्यापैकी ६ बाबी या स्व-पातळीवरील आहेत त्या स्व-पातळीवर कशा आहेत ते स्पष्ट करा?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

तासिका क्र. ६

अध्ययन स्तर, अध्ययन निष्पत्ती व एकविसाव्या शतकातील कौशल्ये

आव्हान क्र. ६.१ : तुमच्या वर्गातील सर्व मुलांची अध्ययन गती सारखी आहे का? उत्तर नाही असल्यास काय कारण असेल असे वाटते?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ६.२ : माझ्या वर्गातील मुलांचे अध्ययन गतीनुसार वर्गीकरण केले तर कसे चित्र असेल.

कमी गतीने शिकणारे	मध्यम गतीने शिकणारे	जास्त गतीने शिकणारे...
..... % % %

असा माझा वर्ग असतो का?

यालाच मूल्यांकन पातळीनुसार ASER, NAS व PISA सामान्यपणे आपल्या वर्गामध्ये या तीन पातळीचे विद्यार्थी आढळतात.

- १) अध्ययन गती कमी असणारी मुले, (ASER)
- २) अध्ययन गती मध्यम असणारी मुले, (NAS)
- ३) अध्ययन गती जास्त असणारी मुले, (PISA)

आव्हान क्र. ६.२ : तुमच्या वर्गातील मुलांची ASER, NAS व PISA पातळीनुसार विभागणी करून आकडेवारी लिहा.

विद्यार्थी संख्या/स्तर	ASER	NAS	PISA	एकूण

वरील तक्त्यात लिहिलेली माहिती वस्तुनिष्ठ आहे का? पुन्हा स्वतःला विचारू.

आव्हान क्र. ६.३ : आपल्या वर्गातील प्रत्येक मूल वेगळे आहे. (त्याची अध्ययन गती वेगळी आहे) हे आपणास मान्य आहे का?

वरील प्रश्नांचे उत्तर होय असल्यास खालील वाक्याबाबत विचार करू या.

- १) सर्वांची गती वेगवेगळी आहे, तर सर्वांना मी सारख्या गतीने का शिकवीत असेल?

- २) माझ्या शिकविण्याच्या गती त्यांच्या शिकण्यावर काही नकारात्मक परिणाम होत असेल का ?
- ३) सर्वांची गती वेगळी असेल, तर मी सर्वांना सारखे शिकविणे योग्य आहे का ?
- ४) मग मी सर्वांना सारखे का शिकवीत असेल ?
- ५) सर्वांना सारखे शिकविणे योग्य नसेल, तर मग सर्वांना वेगवेगळे शिकवावे का ?
- ६) वर्गातील सर्व मुलांना वेगवेगळे शिकविणे कसे शक्य असेल ?
- ७) हे शक्य नसेल, तर मी काय करायला हवे ?

आव्हान क्र. ६.४ : शिक्षकांची शिकविण्याची ऊर्जा कोणत्या स्तरातील मुलांसाठी खर्च होते ? का ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ६.५ : शिक्षकांची शिकविण्याची ऊर्जा कोणत्या स्तरातील मुलांसाठी खर्च व्हायला पाहिजे ? का ?

.....

.....

.....

.....

.....

अधिक समजून घेण्यासाठी खाली दिलेले व्हिडिओ पाहा.

वर्गातील मुलांची पातळी (भाग १) – निलेश सर	https://youtu.be/DwWAedReMMM
वर्गातील मुलांची पातळी (भाग २) – निलेश सर	https://youtu.be/DB59BEBWHVs
वर्गातील मुलांची पातळी (भाग ३) – निलेश सर	https://youtu.be/OD2AkcIKSQw
वर्गातील मुलांची पातळी (भाग ४) – निलेश सर	https://youtu.be/s7HXJRuPgzM

आव्हान क्र. ६.६ : ASER पातळीवरील मुलांच्या काय काय गरजा असतात ? शिक्षक म्हणून त्यांच्या गरजांची पूर्तता करायला जमते का ?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ६.७ : ASER पातळीवरील मुलांची वैयक्तिक लक्ष देणे (Personal attention) ही गरज असेल, तर शिक्षक म्हणून मर्यादित वेळेत सर्व मुलांना वेळ कसा देता येईल ?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ६.८ : PISA पातळीवरील मुलांच्या गरजा कोणत्या असतात. शिक्षक म्हणून मुलांच्या गरजांची पूर्तता करायला जमते का ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ६.९ : PISA पातळीवरील मुलांची गरज भरपूर खाद्य (more input - more engagement) ही असेल तर, शिक्षक म्हणून मर्यादित वेळेत पूर्तता करायला जमते का ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ६.१० : कोणत्या स्तरातील मुलांना शिकविण्याची जबाबदारी शिक्षकांची असते ? का ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ६.११ : शिक्षक म्हणून अध्ययन निष्पत्तीचे महत्त्व विषद करा.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ६.१२ : PISA परीक्षेमध्ये कोणती कौशल्ये पाहिली जातात. तुम्हांला त्या कौशल्यांबद्दल काय वाटते ?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ६.१३ : PISA परीक्षेबद्दल आपले काय मत तयार झाले आहे ते लिहा ?

.....

.....

.....

.....

.....

अधिक समजून घेण्यासाठी खाली दिलेला व्हिडिओ पाहा.

वर्गातील मुलांची पातळी (भाग ५) – निलेश सर	https://youtu.be/NHIQ7BXd1B4
---	---

आव्हान क्र. ६.१४ : PISA परीक्षा मुलांचे कौशल्य कसे पाहते याचे एक उदाहरण पाहू.

वरील उदाहरणाच्या अनुषंगाने काही प्रश्न.

- १) कितीही लोकांना एकच गणित विचारले असता उत्तर एकच (सारखेच) येते.
- २) आपल्या वर्गात किती मुलांना देता उत्तरे आली. (.....)
- ३) असे का घडले असावे?
- ४) कोणत्या वर्गाचे उदाहरण होते?
- ५) कुणाला विचारले गेले?
- ६) आपल्याला पहिल्या वर्गाचे उदाहरण येत नाही का?
- ७) काय वाटते आपल्यासोबत असे का झाले असावे?

.....

.....

.....

.....

.....

तुमचे सातव्या प्रश्नाचे उत्तर बरोबर असण्याची शक्यता आहे ! कारण आपल्याला अशा प्रकरच्या गणिताची सवय नाही ; परंतु या गणितात गणित येते का हे पाहणेच फक्त उद्दिष्ट नव्हते. या गणिताच्या माध्यमातून एकविसाव्या शतकातील कौशल्ये पाहण्याचे काम केले आहे. या गणितातून, *critical thinking*, *creative thinking* पाहिले गेले आहे.

अधिक समजून घेण्यासाठी खाली दिलेला व्हिडिओ पाहा.

वर्गातील मुलांची पातळी (भाग ६) – निलेश सर	https://youtu.be/IkdjBaXnv5I
---	---

तासिका क्र. ७

शिक्षण देतो म्हणजे काय देतो ?

आव्हान क्र. ७.१ : आपण शिक्षण देतो म्हणजे काय करतो याची यादी तयार करा ?

अ. क्र.	मुद्दे (यादी करा.)	माहिती	मूल्ये	कौशल्ये

आव्हान क्र. ७.२ : वरील यादीतील मुद्द्यांसमोर ती बाब माहिती/मूल्ये/कौशल्ये कोणत्या प्रकारात येतात त्या ठिकाणी (✓) अशी खूण करा.

आव्हान क्र. ७.३ : वरील तीन प्रकार लक्षात घेता तुमच्या वर्गात अध्यापन करताना कोणत्या प्रकाराला किती टक्के भारांश देता येईल. खालील बाबींचे प्रमाण किती आहे असे आपणास वाटते ?

माहिती/ज्ञान	मूल्ये	कौशल्ये
..... % % %

आपण जे लिहिले आहे त्यावर विचार करा. हे प्रमाण बरोबर आहे का ?

विचार करा...

ज्या बाबींना आपण मूल्ये आणि कौशल्ये म्हणतो ती माहिती म्हणून तर विद्यार्थ्यांना देत नाही ना !

आव्हान क्र. ७.४ : शिक्षण व्यवस्थेमध्ये शाळांच्या माध्यमातून मूल्यांवर काम होऊनही अपेक्षित परिणाम मिळत आहेत का? याचे उत्तर नाही असेल, तर का मिळत नाहीत.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ७.५ : शाळेमध्ये कोणत्या कौशल्यांवर काम होते? यादी करा.

.....

.....

.....

.....

.....

वरील बाबी अधिक व्यवस्थित समजून घेण्यासाठी खालील व्हिडिओ पाहा.

शिक्षण म्हणजे काय? (भाग १) – निलेश सर	https://youtu.be/NCsLT_WJ1iA
शिक्षण म्हणजे काय? (भाग २) – निलेश सर	https://youtu.be/rRByswWWm_4
शिक्षण म्हणजे काय? (भाग ३) – निलेश सर	https://youtu.be/5O6ISXIYNcM
शिक्षण म्हणजे काय? (भाग ४) – निलेश सर	https://youtu.be/wR5kj_aRyMs

आव्हान क्र. ७.६ : तुमच्या वर्गात कोणत्या कौशल्यांवर काम व्हायला पाहिजे.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ७.७ : कोणती कौशल्ये मूलभूत कौशल्ये आहेत? आपण कोणत्या कौशल्यांना मूलभूत मानत आहोत.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ७.८ : अध्ययन कौशल्य म्हणजे काय ? एकविसाव्या शतकात ती का आणि कशी महत्त्वाची आहेत ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ७.९ : आपण सतत शिकत असतो. तुमचे D.Ed., B.Ed. झाले असणार त्यामध्ये तुम्ही एक बाब ऐकली असेल. 'प्रत्येक व्यक्ती ही अनुभवातून शिकत असते.'

वरील वाक्याशी तुम्ही सहमत आहात का ते सकारण लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

“व्यक्ती फक्त अनुभवातून शिकत नाही, तर आलेल्या अनुभवावर केलेले चिंतन आणि मनन यातून शिकते.”

- सॉक्रेटिस

आव्हान क्र. ७.१० : वरील मताशी तुम्ही सहमत आहात का ?

एकाच प्रकारच्या वातावरणातून सारखेच अनुभव मिळून सुद्धा दोन भावंडे वेगळी का घडली (शिकली) असावीत ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ७.११ : अनुभवातून शिकणे आणि अनुभवावर केलेले चिंतन आणि मनन यातून शिकणे यामध्ये काय फरक जाणवतो ते फरक लिहा.

अ.क्र.	अनुभवातून शिकणे	अनुभवावर केलेल्या चिंतन आणि मनन यातून शिकणे.

आव्हान क्र. ७.१२ : कुठल्याही अनुभवावर योग्य ते चिंतन आणि मनन केले की, हवे तसे शिकता येते. वरील वाक्य जर बरोबर असेल, तर आता पाठ्यपुस्तक किंवा नियंत्रित द्यावयाचे अनुभव याबाबत आपले काय मत असेल ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ७.१३ : मुलांना वार्ड किंवा चुकीचे अनुभव येऊच नयेत यासाठी शिक्षक/पालक म्हणून आपण सतत कार्यरत असतो. खूप खटाटोप करूनही आपल्याला त्यांना थांबविता येते कारण आपण सर्व बाबी नियंत्रित करू शकत नाही. (तंत्रज्ञान तर जलदगतीने बदलत आहे.) अशा वेळी सॉक्रेटिसचे वाक्य समजून घेऊन काम केल्यास आपली भूमिका काय राहिल ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

तासिका क्र. ८

मुलांना स्वतः शिकण्यास प्रेरित करणे.

आव्हान क्र. ८.१ : तुम्ही लहानपणापासून आजपर्यंत काय काय शिकला आहात याची यादी करा.

- १) ()
- २) ()
- ३) ()
- ४) ()
- ५) ()
- ६) ()
- ७) ()
- ८) ()
- ९) ()
- १०) ()
- ११) ()
- १२) ()
- १३) ()
- १४) ()
- १५) ()
- १६) ()
- १७) ()
- १८) ()
- १९) ()
- २०) ()

आव्हान क्र. ८.२ : वरील आव्हानाला दिलेल्या प्रतिसादामध्ये तुम्ही शिकलेल्या बाबींच्या समोरील कंसात खाली सांगितलेले क्रमांक लिहून वर्गीकरण करा.

- १) ज्या बाबी तुम्ही शिक्षकांकडून शिकला आहात त्या बाबींपुढे (१) लिहा.
- २) ज्या बाबी तुम्ही समाजाकडून शिकला आहात त्या बाबींपुढे (२) लिहा.
- ३) ज्या बाबी तुम्ही स्वतः शिकला आहात त्या बाबींपुढे (३) लिहा.

अ) निकाल लिहा. (कोणत्या बाबी किती आहेत.)

- १) ज्या बाबी तुम्ही शिक्षकांकडून शिकला आहेत.
- २) ज्या बाबी तुम्ही समाजाकडून शिकला आहेत.
- ३) ज्या बाबी तुम्ही स्वतः शिकला आहेत.

ब) कोणत्या बाबी सर्वाधिक आहेत ?

.....

चिंतन प्रश्न :

- १) पंधरा ते वीस वर्षे शाळेत शिकून सर्वात जास्त संख्या स्वतः शिकण्याची का आली असावी ?
- २) शाळेत शिकलो आणि सध्या शाळेतही शिकवीत आहोत, तरी शिक्षकांकडून अधिक बाबी शिकलो असे का झाले नसेल ?
- ३) अशाच पद्धतीचे वर्गीकरण माझ्या वर्गातील मुलांना करायला सांगितले, तर त्यांचा निकाल काय येईल असे वाटते ? स्वतः शिकलेल्या बाबी अधिक असतील, की शिक्षकांनी शिकविलेल्या ?

क) वरील तिन्ही प्रकारे शिकलेल्या बाबींपैकी कोणत्या बाबी अधिक महत्त्वाच्या वाटतात ?

- १) शिक्षकांकडून शिकलेल्या ()
- २) समाजाकडून शिकलेल्या ()
- ३) स्वतः शिकलेल्या ()

ड) शिक्षक किंवा शाळेत एवढी मेहनत करूनही, मला स्वतः शिकलेल्या बाबी अधिक महत्त्वाच्या का वाटत असाव्यात ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

चिंतन प्रश्न :

- १) शिक्षक आणि शिक्षण व्यवस्था म्हणून एवढे कष्ट करून मुलांना स्वतः शिकलेल्या बाबी महत्त्वाच्या वाटतात.
अ) मी जे शिकवितो ते महत्त्वाचे नाही का ?
ब) त्याला आवश्यक वाटणाऱ्या बाबी देण्यात आम्ही कमी पडत आहोत का ?
क) आम्ही जे शिकवीत आहोत ते त्याच्या प्रत्यक्ष जीवनात फारसे उपयोगी नाही का ?
- २) मुलांना किंवा प्रत्येक व्यक्तीला स्वतः शिकलेल्या बाबी महत्त्वाच्या वाटत असतील, तर मी का शिकवावे ?

आव्हान क्र. ८.३ : जर स्वतः शिकलेल्या बाबी महत्त्वाच्या आहेत, तर शाळेत शिकविली जाणारी प्रत्येक बाब तो स्वतः शिकेल असे काही करता येणार आहे का ? काय करता येईल असे वाटते ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ८.४ : रचनात्मक शिक्षण (ज्ञानरचनावाद) म्हणजे काय ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

वरील बाबी अधिक व्यवस्थित समजून घेण्यासाठी खालील व्हिडिओ पाहा.

मुलांना स्वतः शिकण्यास प्रेरित करणे (भाग १) – निलेश सर	https://youtu.be/kFdb0TBJdyg
मुलांना स्वतः शिकण्यास प्रेरित करणे (भाग २) – निलेश सर	https://youtu.be/xPfWp1ZNcoo
मुलांना स्वतः शिकण्यास प्रेरित करणे (भाग ३) – निलेश सर	https://youtu.be/oKu1j_iqVyc
मुलांना स्वतः शिकण्यास प्रेरित करणे (भाग ४) – निलेश सर	https://youtu.be/Zfe8ATmPf-A
मुलांना स्वतः शिकण्यास प्रेरित करणे (भाग ५) – निलेश सर	https://youtu.be/tVeCzqZuobI
मुलांना स्वतः शिकण्यास प्रेरित करणे (भाग ६) – निलेश सर	https://youtu.be/r_B0cJljyco

चिंतन प्रश्न :

- १) जर प्रत्येक व्यक्ती स्वतःच्या ज्ञानाची रचना स्वतः करत असेल तर, शिक्षक म्हणून मी कोणालाही शिकवू शकत नाही. असा त्याचा अर्थ निघतो का ?
- २) कोणीच कोणाला शिकवीत नसते किंवा कोणीही कोणाला शिकवू शकत नाही !
 - अ) मग मी का शिकविण्याचा अट्टाहास करत असेल ?

आव्हान क्र. ८.५ : मूल स्वतः शिकू शकते का ? यावर आपला विश्वास बसतो का ? प्रत्येक मूल स्वतः शिकू शकते हा विश्वास निर्माण होण्यासाठी काय करता येईल याची यादी करा. (शिक्षकांमध्ये)

- १)
- २)
- ३)
- ४)
- ५)

आव्हान क्र. ८.६ : गजानन अमलापुरे यांचा अनुभव वाचा. सदर अनुभवावर तुमच्या गटात चर्चा करा. चर्चेअंती काय मत तयार झाले ते लिहा.

-
-
-
-
-

मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे.

आव्हान क्र. ९.१ : तुमच्या आयुष्यातील आव्हानात्मक बाबी आठवा. त्यांची यादी करा.

- १)
- २)
- ३)
- ४)
- ५)
- ६)

आव्हान क्र. ९.२ : वरील लिहिलेल्या बाबी तुम्हांला आव्हानात्मक का वाटल्या ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ९.३ : तुम्हांला आव्हानात्मक वाटलेली बाब आणि आव्हानात्मक न वाटलेली बाब या दोन कामांपैकी कोणते काम चांगले वाटले ? त्याचे कारण काय असेल ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ९.४ : आव्हानात्मक काम/आव्हान म्हणजे काय? ते कसे निर्माण होते? त्याची कोणती लक्षणे असतात?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

अधिक समजून घेण्यासाठी खालील व्हिडिओ पाहा.

मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे (भाग १) – निलेश सर	https://youtu.be/toxzf3XH-7E
मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे (भाग २) – निलेश सर	https://youtu.be/8ADya-0anlk
मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे (भाग ३) – निलेश सर	https://youtu.be/9wv11LL7tvQ
मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे (भाग ४) – निलेश सर	https://youtu.be/Zgmu-uVOzJg
मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे (भाग ५) – निलेश सर	https://youtu.be/0Kr0308Zq7Q
मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे (भाग ६) – निलेश सर	https://youtu.be/1UfgSmnC64A

आव्हान क्र. ९.५ : भविष्यवेधी शिक्षण विचार यामध्ये आव्हानांना सर्वात लवकर परिणाम देणारी बाब असे का म्हटले जाते? मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे हे प्रकरण वाचून तुमचे उत्तर लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ९.६ : तुम्ही मुलांना या पूर्वी आव्हान दिले आहे का? मुलांना शिकण्यात आव्हान देता येईल का? कशा प्रकारे देता येईल? उदाहरणासह लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ९.७ : खाली दिलेले आव्हानांचे प्रकार अभ्यासा.

आव्हाने	ASER पातळी	NAS पातळी	PISA पातळी
एकेरी आव्हान			
दुहेरी आव्हान			
गटातील आव्हान			

आव्हान क्र. ९.८ : वरील आव्हानांच्या प्रकारानुसार माहिती मिळवा व खालील मुद्दे लिहा.

ASER पातळीची आव्हाने म्हणजे काय?

.....

.....

.....

.....

NAS पातळीची आव्हाने म्हणजे काय?

.....

.....

.....

.....

PISA पातळीची आव्हाने म्हणजे काय ?

.....

.....

.....

.....

एकेरी आव्हान म्हणजे काय ?

.....

.....

.....

.....

दुहेरी आव्हान म्हणजे काय ?

.....

.....

.....

.....

गटातील आव्हान म्हणजे काय ?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ९.९ : आव्हानाबद्दल वाचन पुस्तिकेतील अनुभव वाचून तुमचे काय मत तयार झाले आहे ?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ९.१२ : ASER पातळीची आव्हाने.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ९.१३ : NAS पातळीची आव्हाने.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. ९.१४ : PISA पातळीची आव्हाने.

.....

.....

.....

.....

.....

तुम्ही तयार केलेल्या आव्हानावर सहकाऱ्यांसोबत चर्चा करा. त्यांचे मत जाणून घेऊन आवश्यक वाटल्यास आपल्या आव्हानामध्ये योग्य त्या सुधारणा करा.

आव्हान क्र. ९.१५ : मुलांना आव्हान देताना कोणती काळजी घ्यायला पाहिजे याची यादी तयार करा.

.....

.....

.....

.....

.....
.....
.....
आव्हान क्र. ९.१६ : आव्हानाच्या बाबतीत शिक्षकांना कोणते आव्हान असते. याबाबत वाचन पुस्तिका वाचून समजून घ्या. त्यावर काय करता येईल यावर तुमचे मत लिहा.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

अधिक समजून घेण्यासाठी खालील व्हिडिओ पाहा.

मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे (भाग १) – प्रियंका मॅडम	https://youtu.be/NzI8xSAg73I
मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे (भाग २) – प्रियंका मॅडम	https://youtu.be/2yEjVNYzHhU
मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे (भाग १) – रोहिणी मॅडम	https://youtu.be/U9XY3OsSsPo
मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे (भाग २) – रोहिणी मॅडम	https://youtu.be/2PepPAxG9r8
मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे (भाग १) – रोहिणी मॅडम	https://youtu.be/UB41TLW1JYQ
मुलांना शिकण्यास आव्हान देणे (भाग २) – रोहिणी मॅडम	https://youtu.be/J5Z6nJzCVBU

चला तर आपण पण एक आव्हान घेऊ या...

आव्हान : तुमच्या वर्गातील मुलांना आता तुम्ही एक आव्हान द्यायचे आहे. (तुम्ही प्रशिक्षणात आहात) तरीही मुले शाळेत असतील किंवा नसतील त्यांच्यापर्यंत आव्हान पोहोचवायचे आहे. वर्गातील मुलांनी आव्हानांना कसा प्रतिसाद दिला ते आपल्या What's app group वर शेअर करायचे आहे. बघू या सर्वांत आधी कुणाची पोस्ट येते ?

Learning Intervention

Peer Learning - Group Learning - विषय मित्र

आव्हान क्रमांक १०.१ : मुलांचे शिकणे गतीने व्हावे यासाठी आपण कोणत्या कृती करतो ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १०.२ : शिक्षकाने शिकविणे ही एकच कृती मुलांना शिकण्यास पूरक आहे का ? शिकविणे सोडून इतर कोणत्या बाबीतून मुलांचे शिकणे घडू शकते. यादी करा.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक - १०.३ : शिक्षकांकडून शिकताना मुलांना कोणत्या मर्यादा येतात याची यादी करा.

- १)
- २)
- ३)
- ४)
- ५)
- ६)
- ७)

कृती : learning intervention प्रक्रिया घडवून आणणे.

- १) learning intervention हे प्रकरण स्वतः वाचण्यास सांगणे. (वेळ : दहा मिनिटे)
- २) आपल्या सहकाऱ्यासोबत चर्चा करून सदर प्रकरण दोघांनी मिळून समजून घेणे. (तुम्हांला जे समजले ते मित्राला सांगा. त्याला जे समजले आहे ते तुम्ही समजून घ्या.)
- ३) चार जणांचे गट तयार करणे. learning intervention या प्रकरणावर गटामध्ये चर्चा करून समजून घेणे. (दोन्ही पातळीवर चर्चा केल्यानंतर अधिक समजून घेण्याचे मुद्दे गटात चर्चा करून समजून घेणे.) गटात चर्चेअंती अधिक समजून घेण्याचे मुद्दे काढणे.
- ४) गटाने अधिक समजून घेण्याचे मुद्दे वर्ग पटलावर ठेवणे. सदर प्रकरण चांगले समजले आहे असे वाटणाऱ्या व्यक्तीचे पुढील कृतीचे संचलक करण्यास सूचित करणे. विषय मित्र म्हणून ते काम करतील गटांच्या प्रश्नांची उत्तरे इतर व्यक्तींकडून काढून घेतील. आवश्यक वाटेल तेव्हा स्वतः पण प्रतिसाद देतील.

आव्हान क्रमांक १०.४ : learning intervention या प्रकरणावर असे कोणते प्रश्न बाकी आहेत, ज्यांनी अधिक व्यवस्थित उत्तरे शोधावी लागतील. अशा प्रश्नांची यादी करा.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १०.५ : learning intervention हे प्रकरण अभ्यासत असताना सुलभकाने काय प्रक्रिया केली.

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १०.६ : तुम्ही स्वतः दहा मिनिटे शिकलात, नंतर मित्रासोबत दहा मिनिटे शिकलात दोन्ही शिकण्यामध्ये काय फरक जाणवत आहे. विस्तृत लिहा.

.....

.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
आव्हान क्रमांक १०.७ : एका मित्रासोबत शिकणे आणि गटात शिकणे (चार जण) दोन्ही शिकण्यात काय फरक जाणवला.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
आव्हान क्रमांक १०.८ : गटात चर्चा झाल्यानंतर समाधानकारक उत्तरापर्यंत न पोहोचता आलेले प्रश्न विषय मित्रांनी हाताळले त्याचा तुमच्या शिकण्याला किती उपयोग झाला. कसा?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
आव्हान क्रमांक १०.९ : एखादी बाब मूल शिकले आहे. हे कसे कळते? एखादी नवीन बाब शिकलो की आपण काय करतो?

आव्हान क्रमांक १०.१० : तुम्ही बालवयात मित्रांच्या मदतीने कोणकोणत्या बाबी शिकलात? त्या बाबी शिकताना तुमच्या मित्रांची भूमिका काय होती ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Learning Intervention (part 1) - Nilesh Sir	https://youtu.be/_f4FKjIh1zU
Learning Intervention (part 2) - Nilesh Sir	https://youtu.be/6kEK3qG0L24
Learning Intervention (part 3) - Nilesh Sir	https://youtu.be/5KXLJaD8xPk
Learning Interventions (part 4) - Nilesh Sir	https://youtu.be/qWJ1InUB-NE
Learning Intervention (part 5) - Nilesh Sir	https://youtu.be/vO5nLbzECjI

Peer learning -

आव्हान क्रमांक १०.११ : Peer आणि pair मध्ये काय फरक आहे यावर तुमच्या सहकाऱ्यासोबत चर्चा करून तुमचे मत लिहा.

Peer	ASER पातळी	NAS पातळी	PISA पातळी
ASER पातळी
NAS पातळी
PISA पातळी

आव्हान क्रमांक १०.१२ : वरील तक्त्यात किती प्रकारच्या peer करता आल्यात. उदा. A-A, A-N etc.

.....

आव्हान क्रमांक १०.१३ : वर्ग पातळीवरील peer चे कोणकोणते प्रकार आहेत ? ते अभ्यासा. त्याचा उपयोग तुमच्या वर्गात कसा करणार आहात ते लिहा ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १०.१४ : शाळा पातळीवरील peer चे कोणकोणते प्रकार आहेत ते अभ्यासा. त्याचा उपयोग तुमच्या वर्गात कसा करणार आहात ते लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १०.१५ : घरातील किंवा शेजारील peer अभ्यासा. त्याचा उपयोग तुमच्या वर्गात कसा करणार आहात ते लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १०.१६ : Peer करताना शिक्षकांनी कोणती काळजी घेतली पाहिजे, असे तुम्हांला वाटते ?

.....

.....

.....

.....
.....
.....

आव्हान क्रमांक १०.१७ : Peer learning मध्ये शिक्षकांना कोणत्या अडचणी निर्माण होतील असे तुम्हांला वाटते? निर्माण झालेल्या अडचणी सोडविण्यासाठी काय उपाययोजना करता येईल?

अडचण :

उपाय :

अडचण :

उपाय :

अडचण :

उपाय :

अडचण :

Group learning-

आव्हान क्रमांक १०.१८ : Group मध्ये किमान आणि कमाल संख्या किती असावी? का?

.....
.....
.....
.....

आव्हान क्रमांक १०.१९ : वर्ग पातळीवरील group चे कोणकोणते प्रकार आहेत ते अभ्यासा. त्याचा उपयोग तुमच्या वर्गात कसा करणार आहात ते लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १०.२० : शाळा पातळीवरील group चे कोणकोणते प्रकार आहेत ते अभ्यासा. त्याचा उपयोग तुमच्या वर्गात कसा करणार आहात ते लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १०.२१ : घरातील किंवा शेजारील group अभ्यासा. त्याचा उपयोग तुमच्या वर्ग/शाळेतील मुलांसाठी कसा करणार आहात ते लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १०.२२ : घरातील जोडी/गट (peer/group) तुमच्या वसतिगृह असणाऱ्या शाळेमध्ये कसे काम करतील ? त्याचा काय परिणाम मिळू शकतो यावर सविस्तर विचार करून लिहा.

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १०.२५ : द्विवर्ग अध्यापन पद्धतीमध्ये ग्रुप लर्निंगचा उपयोग कसा करून घेता येईल ? उदाहरणासह स्पष्ट करा.

.....

.....

.....

.....

.....

अधिक माहितीसाठी – <https://youtu.be/-zhmT6TkJms> (विषय मित्राच्या साहाय्याने संख्यावाचन करून घेताना)

आव्हान क्रमांक १०.२६ : विषय मित्र निवडताना शिक्षकांची कोणती भूमिका असेल ?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १०.२७ : विषय मित्राने मदत करूनही, जर एखादा भाग काही मुलांना समजला नसेल, तर तुम्ही काय कराल ?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १०.२८ : विषय मित्र योजना कार्यान्वित करताना कोणत्या अडचणी येऊ शकतात, असे तुम्हांला वाटते ? निर्माण झालेल्या अडचणींवर आपण कोणत्या उपाययोजना सुचवाल ?

अडचण :

.....

उपाय :

.....

अडचण :

.....

उपाय :

.....

अडचण :

.....

उपाय :

.....

अडचण :

.....

उपाय :

.....

आव्हान क्रमांक १०.२८ : विषय मित्र म्हणून मुलांना विकसित करताना शिक्षकांची भूमिका कशी असते? कोणत्या बाबींवर काम करावे लागेल.

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १०.२९ : विषय मित्र म्हणून एखादा विद्यार्थी काम करत असताना, त्याचे किंवा त्याच्या पालकांचे जर असे मत झाले असेल, की या कामामुळे त्याचा वेळ जात आहे. आणि त्यामुळे त्याचे अभ्यासाकडे दुर्लक्ष होत आहे. अशा वेळी शिक्षक म्हणून तुम्ही त्यांच्याशी कसा संवाद साधाल.

.....

.....

.....

.....

विद्यार्थ्यांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान करणे.

अ. क्र.	मुद्दे	होय	नाही
१)	खूप प्रश्न विचारणाऱ्या मुलाला आपण जिज्ञासू बालक म्हणू शकतो का?		
२)	वाढत्या वयानुसार मुलांचे प्रश्न विचारण्याचे प्रमाण कमी होत जाते का?		
३)	मुलांचे प्रश्न विचारणे कमी होण्यास शाळा जबाबदार आहे का?		
४)	मुलांचे प्रश्न विचारणे कमी होण्यास पालक जबाबदार आहेत का?		
५)	मुलांनी अधिक प्रश्न विचारल्यास शिक्षकांना राग येतो?		
६)	मुलांनी अधिक प्रश्न विचारू नये अशी व्यवस्था निर्माण करण्यात आम्ही यशस्वी झालो आहोत?		

आव्हान क्रमांक ११.१ : मुले मोठी होत जातात, तसे त्यांचे प्रश्न विचारणे कमी होते. याला कोणती कारणे असावीत असे वाटते.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक ११.२ : मुलांनी विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे देणे याला जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान करणे असे म्हणता येईल का? सकारण सांगा.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक ११.३ : तुम्हांला मुलाने प्रश्न विचारला आहे. त्या प्रश्नाचे उत्तर तुम्हांला माहीत नाही. अशा वेळी...
आव्हान क्रमांक ११.४ : तुम्हांला स्वतःविषयी काय वाटते ?

.....
.....
.....

आव्हान क्रमांक ११.५ : प्रश्न विचारलेल्या मुलाविषयी काय वाटते ?

.....
.....
.....

आव्हान क्रमांक ११.६ : तुम्ही त्यांना काय व कसा प्रतिसाद देता ?

.....
.....
.....

आव्हान क्रमांक ११.७ : तुम्हांला मुलाने प्रश्न विचारला आहे. त्या प्रश्नाचे उत्तर तुम्हांला माहीत आहे. अशा वेळी...
आव्हान क्रमांक ११.८ : तुम्हांला स्वतःविषयी काय वाटते ?

.....
.....
.....

आव्हान क्रमांक ११.९ : प्रश्न विचारलेल्या मुलाविषयी काय वाटते ?

.....
.....
.....

आव्हान क्रमांक ११.१० : तुम्ही त्यांना काय व कसा प्रतिसाद देता ?

.....

.....
.....
आव्हान क्रमांक ११.११ : तुम्हांला मुलाने प्रश्न विचारला आहे. तो प्रश्न तुम्हांला बालिश किंवा मूर्खपणाचा वाटत आहे. अशावेळी...

आव्हान क्रमांक ११.१२ : तुम्हांला स्वतःविषयी काय वाटते ?

.....
.....
.....

आव्हान क्रमांक ११.१३ : प्रश्न विचारलेल्या मुलाविषयी काय वाटते ?

.....
.....
.....

आव्हान क्रमांक ११.१४ : तुम्ही त्यांना काय व कसा प्रतिसाद देता ?

.....
.....
.....

आव्हान क्रमांक ११.१५ : वरील तीनही बाबींचा विचार करता आपल्या शिक्षणव्यवस्थेत मुलांचा व्यक्ती म्हणून सन्मान होतो का ? होत नसेल तर त्याला काय कारणे असावीत.

.....
.....
.....

मुलांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान (भाग १) – निलेश सर	https://youtu.be/DrZFGQ0MVM
मुलांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान (भाग २) – निलेश सर	https://youtu.be/J5Z6nJzCVBU
मुलांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान (भाग ३) – निलेश सर	https://youtu.be/NHvZgHLgK6k

आव्हान क्रमांक ११.१६ : व्यक्तीची स्वीकारार्हता आणि जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान याचा काय संबंध आहे ?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक ११.१७ : मुलांना पडलेल्या प्रश्नांची उत्तरे देणे किंवा न देणे एवढाच संबंध मुलांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान करण्यात असू शकतो का ? या पलीकडचा संबंध असेल तर तो काय ?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक ११.१८ : शालेय पाठ्यक्रम किंवा शालेय बाबींना मिळणारे अधिकचे महत्त्व मुलांचे भावविश्व नाकारत आहे असे वाटते का ? आपल्याला (शिक्षणव्यवस्थेला) हव्या असणाऱ्या बाबींचा आग्रह आणि मुलांना हव्या असलेल्या (त्यांच्या भावविश्वातील) बाबींना नाकारणे यामुळे मुले शाळेपासून दुरावली जात आहेत. त्यांचा सन्मान शाळेत होत नाही त्यामुळे ते शाळेचा सन्मान करत नाहीत.

वरील विधानाबाबत तुमचे मत लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक ११.१९ : एखाद्या व्यक्तीचा सन्मान करायचा झाल्यास त्याच्याशी नेमके कसे वागावे लागेल.

.....

.....

.....

.....

- वाचन साहित्य पीडीएफ लिंक.
(सात ते दहा मिनिटांमध्ये वाचन साहित्य वाचून घेणे.)

आव्हान क्रमांक ११.२० : आपण रोज मुलांना अभ्यास केला का? असे विचारतो, मुलांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान करायचा झाल्यास अभ्यास केला का? याऐवजी कोणते वाक्य बोलायला हवे.

उदाहरण : A आणि B हे दोन वेगवेगळ्या शाळेतील शिक्षक आहेत. त्यांना त्यांच्या एका विद्यार्थ्याने चंद्रग्रहण पौर्णिमेलाच का होते याविषयी प्रश्न विचारला.

A : या गुरुजींनी फळ्यावरती आकृती काढून, पौर्णिमेच्या दिवशी सूर्य, पृथ्वी व चंद्र हे एका सरळरेषेत कसे येऊ शकतात व पृथ्वीची सावली चंद्रावरती कशी पडू शकते व चंद्रग्रहण होते ही माहिती देऊन त्यांना पौर्णिमेलाच चंद्रग्रहण का होऊ शकते हे सांगितले.

B : या गुरुजींनी वर्गातील सर्व मुलांना असे आवाहन केले की, आपण उद्यापर्यंत चंद्रग्रहण पौर्णिमेलाच का होते याविषयी माहिती मिळवून आणावी, आपण ते उद्या वर्गामध्ये एकमेकांकडून समजून घेऊ व त्याला अनुसरून दुसऱ्या दिवशी वर्गामध्ये चंद्रग्रहण समजून घेण्यासाठी मुलांसोबत चर्चा केली, मुलांनी यूट्यूब आणि फळ्यावर आकृती काढून स्पष्ट केले व शिक्षकांनी मुलांच्या ज्ञानाचे संकलन होण्यासाठी मदत केली.

प्रश्न : आपणास वरील दोन शिक्षकांपैकी कोणत्या शिक्षकांची कृती जिज्ञासेला जागृत करणारी वाटते?

आव्हान क्रमांक ११.२१ : तुम्ही यापैकी कोणत्या कृती करण्यास प्राधान्य द्याल?

अधिक समजून घेण्यासाठी खालील दिलेले व्हिडिओ पाहा.

मुलांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान (भाग १) – रोहिणी मॅडम	https://youtu.be/7-tJuOhYxB4
मुलांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान (भाग २) – रोहिणी मॅडम	https://youtu.be/RNRXo-X-JMc
मुलांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान (भाग ३) – रोहिणी मॅडम	https://youtu.be/Bn87P46f2rI
मुलांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान – रोहिणी मॅडम	https://youtu.be/fekJšpip9BI

आव्हान क्रमांक ११.२२ : सदर तासिकेतून काय शिकलो आहोत?

अ. चिंतन करून (✓) करा.

अ. क्र.	मुद्दा	बाब एक	बाब दोन	क्रमांक
१)	वरील दोन्ही बाबी एकच आहेत की वेगवेगळ्या?	एकच	वेगवेगळ्या	
२)	तुमच्या वर्गातील तंत्रज्ञानाचा उपयोग कशासाठी होत आहे?	शिकविण्यासाठी	शिकण्यासाठी	
३)	मुलांच्या शिकण्यासाठी काय महत्त्वाचे वाटते?	Digital वर्ग	Tablet	
४)	सध्या वर्गातील साधनांचा (IT) वापर कोण अधिक करतो?	शिक्षक	विद्यार्थी	
५)	वर्गातील साधनांचा (IT) अधिक उपयोग कोणी करायला हवा?	शिक्षक	विद्यार्थी	
६)	तंत्रज्ञानाचा योग्य उपयोग केल्यास कोणाचे काम कमी होईल?	शिक्षक	विद्यार्थी	
७)	शाळा digital का करायची?	दाखविण्यासाठी	परिणामासाठी	

चिंतन प्रश्न : तंत्रज्ञान शिक्षकांसाठी की विद्यार्थांसाठी यावर चर्चा करणे.

आव्हान क्रमांक १२.३ : bloom's taxonomy ही संकल्पना काय आहे ते पुढील पाच मिनिटांत अभ्यास करून लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १२.४ : वरील प्रश्नाचे उत्तर शोधण्यासाठी आपण कुठल्या तंत्रज्ञानाचा उपयोग केला? काय प्रक्रिया घडली.

.....

.....

.....

.....
.....
.....

आव्हान क्रमांक १२.५ : तंत्रज्ञानाच्या मदतीने मुलाने स्वतः शिकणे आणि शिक्षकाने शिकविणे यामध्ये फरक असणार आहे का? मुलांच्या शिकण्याच्या दृष्टीने कुठली बाब अधिक परिणामकारक असेल व का?

खालील अनुभव वाचा – त्यावर चिंतन करू या.

सौ. उषा हाडे – आज जिल्हा परिषद केंद्र शाळा भर जहागीर, ता. रिसोड, जिल्हा वाशिम येथे, वर्ग दुसरी मधील मुला-मुलींमध्ये मी थोडी अभ्यासाबद्दल चर्चा केली असता, “तुमच्यापैकी कोण कोण घरी न चुकता अभ्यास करता.” असे विचारले तेव्हा, मुलांनी खूप छान छान उत्तरे दिली. काही मुले म्हणाली, “आम्ही अभ्यास करतानाचे फोटो तुम्हांला पाठवू.” मुलांचा हा पर्याय मला भारी वाटला. तुम्हांला योग्य वाटेल ते करू या तुम्ही खूप छान अभ्यास करता असा प्रतिसाद दिला. त्याचाच प्रत्यय म्हणून कु. ईश्वरी महादेव कसपकर या मुलीने आज रात्री ९.१५ ला मला what's app वर अभ्यास करत असलेला फोटो टाकला. काही मुलांनी व्हिडिओ कॉल करून आव्हान पूर्ण करत असल्याचे सांगितले. मला खूप आनंद होत आहे, की आता दिवस किंवा रात्र, शाळा सुरू असो, की बंद माझी मुले आणि मी सोबत आहोत आणि शिकण्याची प्रक्रिया सतत सुरू आहे. ही प्रक्रिया मला सतत पाहता पण येत आहे.

निलेश घुगे – मॅडम खूपच छान.

- आता शिक्षक सोबत असतील, तेव्हाच मुले शिकतील असे काही नाही.
- त्यामुळे शिक्षक स्वतः उपस्थित असतील, तेव्हाच मुले शिकतील ही धारणा मुलांना जास्त वेळ शिकू देत नव्हती.
- (शिक्षक सोबत पाहिजे; परंतु शरीरानेच सोबत असला पाहिजे ही बाब आता कालबाह्य झाली आहे.) बदलत्या जगाचा फायदा असा होत आहे. मानसिक आणि भावनिक पातळीवर २४ तास मुलांसोबत राहता येणार आहे. याचे प्रत्यक्ष अनुभव तुमच्या पोस्टमधून दिसत आहे. त्यामुळे शाळेत गेल्यानंतरच मुले शिकतील याची वाट पाहण्याची आणि आपण शाळेत जाईपर्यंत मुलांना ताटकळत ठेवण्याची गरज नाही. तुम्ही कुठेही असलात तरी मुलांना शिकण्यासाठी प्रेरित करता येईल, त्यासाठी त्यांना आव्हान देता येईल. मित्र, गट आणि विषय मित्रांच्या मदतीने त्यांच्या शिकण्याची गती वाढविता येईल. तुम्ही कोठेही असला तरी त्यांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान करता येणार आहे. वरील प्रक्रिया मुलांसोबत घडली की त्यांची शिकण्याची गती तिप्पट होईल. आणि हे सर्व शक्य आहे. जेव्हा मुलांना शिकविण्यासाठी तंत्रज्ञानाचा उपयोग कराल आणि हो फक्त मुलांच्या शिकण्यात नाही, तर भविष्यवेध शिक्षण विचाराच्या सहा पायऱ्या उपयोगात आणून मुले १०० टक्के शिकत आहेत हे सतत पाहता येणार आहे.
- जे तुम्ही करत आहात यासाठी खूप खूप आभार आणि शुभेच्छा !

आव्हान क्रमांक १२.६ : वरील what'sapp वरील संवाद वाचून आपले काय मत तयार झाले आहे?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १२.७ : निलेश घुगे यांनी लिहिलेल्या कोणत्या बाबी तुम्हांला महत्त्वाच्या वाटतात?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १२.८ : तंत्रज्ञानाच्या मदतीने तुम्ही पूर्ण वेळ मुलांच्या सोबत राहू शकता. (शरीराने नाही, तर विचाराने) ज्यामुळे मुले सतत शिकत राहतील. याबाबत तुम्ही काय आणि कसे नियोजन कराल?

.....

.....

.....

.....

गट कार्य -

विषय - मुलांच्या शिकण्यात तंत्रज्ञानाचा उपयोग.

- १) Internet नसताना tablet, मोबाईलचा पूर्णतः उपयोग कसा करता येईल?
- २) Internet असताना tablet चा पूर्णतः उपयोग कसा करता येईल?
- ३) मोजकेच tablet किंवा मोबाईल उपलब्ध असताना १०० टक्के मुलांसाठी तंत्रज्ञान कसे वापरता येईल?
- ४) फक्त शिक्षकांकडेच मोबाईल उपलब्ध आहे तेव्हा १०० टक्के मुलांसाठी तंत्रज्ञान कसे वापरता येईल?
- ५) माझ्या शाळेतील १०० टक्के मुलांनी तंत्रज्ञानाचा उपयोग करून निरंतर शिकत राहावे या करीता आवश्यक असणारे...tablet, मोबाईल, internet सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी स्व व समाज पातळीवर काय काय करता येईल?

आव्हान क्र. १२.९ : तुम्ही आता केलेल्या गट कार्यातून काय शिकला आहात? तुमचे काय मत तयार झाले आहे ते लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

मुलांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान (भाग १) – निलेश सर	https://youtu.be/VhgVxLoCLg-
मुलांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान (भाग २) – निलेश सर	https://youtu.be/X-C3o0vNuFM2
मुलांच्या जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान (भाग ३) – निलेश सर	https://youtu.be/rlzDKqTgQ-Q

आव्हान क्र. १२.१० : मुले तंत्रज्ञानाचा वापर करीत असताना शिक्षक म्हणून तुमची काय भूमिका असेल?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १२.११ : तंत्रज्ञानाचा योग्य उपयोग करण्याकरिता मुलांना कोणत्या सकारत्मक कृती/सूचना करायला पाहिजेत याची यादी करा.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १२.१२ : तुमच्या शाळेत टॅब दिले आहेत. त्याबद्दल तुमचे काय मत आहे?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १२.१३ : दिलेल्या टॅबचा उपयोग मुलांना होत आहे का? भविष्यवेधी शिक्षण विचाराच्या अनुषंगाने विद्यार्थी शिकत आहेत का? शिकत नसतील, तर त्याला काय कारण असावे असे वाटते?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १२.१४ : शाळेत वायफाय उपलब्ध करून दिले आहे. त्याचा उद्देश काय असेल?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १२.१५ : मोबाईलचा वापर मुलांवर नकारात्मक परिणाम करेल का? याबद्दल तुम्हांला काय वाटते?

.....

.....

मुलांनी स्वतःची अध्ययन गती तिप्पट करणे.

कृती : एक मिनिट वेळ देऊन गोल काढण्याची कृती देणे.

- १) वहीचे नवीन पान घेण्यास सांगणे. पानावर डाय्या बाजूला एका मिनिटात तुम्ही किती गोल काढू शकता याचा अंदाज लावून ती संख्या लिहायची आहे. उदा., एका मिनिटात पन्नास किंवा साठ गोल काढता येतील.
- २) आता मी मोबाईलवर एक मिनिटाचा वेळ लावणार आहे. स्टार्ट म्हटले की, तुम्ही गोल काढायला सुरुवात करायची आहे.
- ३) स्टार्ट म्हटले की कमी होणारे सेकंद मोजत जाणे. उदा., तीस सेकंद बाकी, पंचवीस बाकी, वीस, पंधरा, दहा, पाच, चार, तीन, दोन, एक... stop.
- ४) किती गोल काढून झाले ते मोजून काढा. मोजलेले गोल पानाच्या उजव्या बाजूला लिहा.

चिंतन प्रश्न :

- १) वरील कृतीमधून काय लक्षात आले?
- २) आपण स्वतःला कमी का समजत असू?
- ३) स्वतःच्या क्षमता लक्षात येत नसाव्यात का?

आव्हान क्र. १३.१ : वरील कृतीत घडले, तसे शाळेत मुलांच्या बाबतीत घडत असेल का? मुलांना कमी लेखले जात असेल का? कोणत्या बाबतीत मुलांना कमी लेखले जाते याची यादी करू या.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १३.२ : मुलांच्या शिकण्याच्या गतीबाबत त्यांना कमी लेखले जाण्याची काय कारणे असतील?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १३.३ : वरील सर्व कारणे बरोबर आहेत याचे काय पुरावे आहेत ?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १३.४ : खालील तक्ता पूर्ण करा.

अ. क्र.	मुद्दा	होय	नाही
१)	एकाच व्यक्तीची वेगवेगळ्या कामात गती वेगवेगळी असू शकते का ?		
२)	प्रत्येक काम प्रत्येक वेळी सारख्याच गतीने होईल का ?		
३)	आवडीच्या कामात गती जास्त असेल का ?		
४)	न आवडणाऱ्या कामाची गती जास्त असेल का ?		
५)	एखादे काम जलदगतीने करता येऊ शकते का ?		
६)	मुलांच्या शिकण्याची गती वाढविता येईल का ?		

आव्हान क्र. १३.५ : कुठलेही काम जलदगतीने करायचे असल्यास काय करावे लागेल ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १३.६ : एखादी बाब जलदगतीने शिकायची झाल्यास काय करावे लागेल ?

.....

.....

.....

.....

.....

- १) मी शिकवितो पण ते शिकत नाहीत.
- २) मी शिकू शकतो.
- ३) मी स्वतः शिकू शकतो.
- ४) मी जलदगतीने शिकू शकतो.
- ५) मी तिप्पट गतीने शिकू शकतो.

आव्हान क्र. १३.७ : वरील वाक्य वाचून आपणास काय वाटते? माझ्या शाळेबाबत सध्या कोणते वाक्य योग्य वाटते? आपल्या शाळेबाबत क्रमांक पाचचे वाक्य लागू व्हावे यासाठी काय करावे लागेल?

.....

.....

.....

.....

.....

मूल स्वतः गतीने शिकू शकेल का? (वाचन साहित्यातील प्रकरण क्र. १ मधील श्री. सुबोध काळे यांचे "अनुभव लेखन" याचे वाचन करावे/QR code)

आव्हान क्र. १३.८ : वरील अनुभव वाचल्यानंतर आपले काय मत तयार झाले?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

मुलांनी स्वतः शिकण्याची गती तिप्पट करणे (भाग १) – निलेश सर	https://youtu.be/§5DuJi7Gd38
मुलांनी स्वतः शिकण्याची गती तिप्पट करणे (भाग २) – निलेश सर	https://youtu.be/Gt-ZGYBftL0
मुलांनी स्वतः शिकण्याची गती तिप्पट करणे (भाग ३) – निलेश सर	https://youtu.be/cJpzBMWfM2

आव्हान क्र. १३.९ : मुलांच्या शिकण्याची गती तिप्पट व्हावी, यासाठी शिक्षकांची भूमिका काय असयला पाहिजे असे आपणास वाटते ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १३.१० : मुलांची शिकण्याची गती तिप्पट झाल्यास मुले एक तृतीयांश वेळेत शिकून पाठ्यक्रम पूर्ण करतील. असे झाल्यास उरलेल्या दोन तृतीयांश वेळेत ते काय करतील ? यासाठी शिक्षक म्हणून तुमची भूमिका काय असेल ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १३.११ : दोन तृतीयांश वेळ उरतो त्यामध्ये वेगवेगळ्या शाळांचे विद्यार्थी अनेक गोष्टी शिकत भविष्यासाठी तयार होत आहेत. हे कसे आणि काय घडत आहे, यासाठी खालील लिंकवर भेट द्या.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्रमांक १३.१२ : वरील व्हिडिओ पाहून तुमचे काय मत तयार झाले आहे ते लिहा. (मुले स्वतः जपानी भाषा शिकतात याचा व्हिडिओ link द्वारे)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

सेल्फी विथ सक्सेस (भाग १) – निलेश सर	https://youtu.be/INO0a55afXI
सेल्फी विथ सक्सेस (भाग २) – निलेश सर	https://youtu.be/uDZHOXfmQtU

आव्हान क्र. १४.५ : selfie with success मध्ये आपण करत असलेले चांगले कार्य हे केवळ प्रसिद्धीसाठी आहे की प्रेरणेसाठी आहे? यावर विचार व्यक्त करा.

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १४.६ : तुमच्या वर्गात/शाळेत घडलेल्या चांगल्या बाबींचा प्रचार व प्रसार कशा पद्धतीने करता? व कारणे तुम्हांला गरजेचे वाटते का?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १४.७ : what's app ग्रुपचा तुमच्या अध्ययन-अध्यापन प्रक्रियेमध्ये कशाप्रकारे उपयोग करून घेता?

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १४.८ : या प्रकरणामध्ये दिलेल्या अनुभवाचे अवलोकन केल्यानंतर तुमच्या वर्गातील समस्यांवर कशी मात कराल ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १४.९ : तुमच्या वर्गातील विद्यार्थ्यांच्या १०० टक्के क्षमतांचा उपयोग करण्यासाठी 'सेल्फी विथ सक्सेस' चा उपयोग कसा कराल ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १४.१० : 'सेल्फी विथ सक्सेस' मुळे कोणते परिणाम लोकांना मिळाले आहेत याचा अभ्यास करा. (सदर अभ्यासासाठी व्हिडिओ पाहा. तसेच वाचन साहित्य वाचा.) त्यापैकी कोणता परिणाम आपणास सर्वात जास्त आवडला व का ? सविस्तर लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

तुम्ही selfie काढून तुमचे यश साजरे करणार आहात का ? आम्ही तुमच्या 'सेल्फी विथ सक्सेस' ची वाट पाहू. अधिक माहिती समजून घेण्यासाठी खालील व्हिडिओ पाहा.

वेध कृती (भाग १) – रोहिणी मॅडम	https://youtu.be/3tSb-KFGobY
वेध कृती (भाग २) – रोहिणी मॅडम	https://youtu.be/KioKtcm3gO0

वाचन साहित्यात दिलेल्या वेध कृती अभ्यासा.

वेध कृती :

गणेश चतुर्थी/गणेशोत्सव

ले आऊट

- १) विषय : मराठी आणि सामाजिक शास्त्र
- २) थीम : सण-उत्सवातून जपली जाणारी सामाजिकता
- ३) घटक : गणेश उत्सव
- ४) वर्ग : पहिली ते पाचवी
- ५) वयोगट : ७ ते १३ वर्षे
- ६) वेध कृतीचे नाव : गणेश उत्सव
- ७) अध्ययन निष्पत्ती
 - मुले आपल्या घरी साजरे होणारे सण-उत्सव यांची नावे सांगतात.
 - मुले आपल्या परिसरात साजरे होणारे सण-उत्सव यांची नावे सांगतात.
 - अधिक माहिती मिळविण्यासाठी घरातील सदस्य, कॅलेंडर, यू-ट्यूब किंवा गुगलची मदत घेतात.
- ८) साहित्य : कॅलेंडर, यू-ट्यूब, व्हिडिओ लिंक
- ९) कृती कशी घेणार त्याबद्दल माहिती

कृती क्र. १ : प्रश्न-उत्तर स्वरूपातील चर्चा :

शिक्षक/पालक/विषयमित्र मुलांना सण या विषयावर प्रश्न विचारून चर्चा घडवून आणतील.

प्रश्न :

- १) आपण कोणत्या देशात राहतो ?
- २) आपण कोणत्या राज्यात राहतो ?
- ३) आपण कोणत्या गावात राहतो ?
- ४) आपल्याकडे कोणकोणते सण साजरे केले जातात ? (मुलांनी सांगितलेल्या सणांची फळ्यावर किंवा वहीवर यादी करण्याचे काम शिक्षक/पालक/विषय मित्र करतील.)
- ५) यादीतील सण कोणकोणत्या महिन्यात येतात, हे शोधा. तुम्हांला माहित असतील तर सांगा. माहिती नसतील, तर घरातील कॅलेंडरमध्ये शोधा. सणांच्या नावासमोर तो कोणत्या महिन्यात येतो त्याचे नाव लिहा. इंग्रजी महिना आणि मराठी महिना असे दोन्हीही लिहा. (पहिलीच्या मुलांना इथे मदत लागेल मात्र दुसरी पासून पुढे मुले हे काम स्वतः करू शकतील. गरज असेल तेथे पालक, शिक्षक, विषयमित्र मदत करतील.)

कृती क्र. २ : यू-ट्यूबवरील सण-उत्सव यांची तोंड ओळख करून देणारे व्हिडिओ पाहतात आणि आपल्या ज्ञानात भर घालतात.

- १) <https://youtu.be/z9xRw4wZTug>
- २) <https://youtu.be/GWdROoUzeKI>
- ३) <https://youtu.be/wTaCe7KDFm8>

- हे व्हिडिओ मुलांनी ३ ते ४ वेळा पाहणे अपेक्षित आहे.
- हे व्हिडिओ मुलांनी पाहिल्यावर त्यांना सणांबद्दल कोणकोणत्या गोष्टी समजल्या हे पाहण्यासाठी त्यांना काही प्रश्न विचारता येतील. जसे श्रावण महिन्यात कोणते सण येतात? इत्यादी.

कृती क्र. ३ : कृती क्रमांक २ मधील व्हिडिओ पाहिल्यावर खालील कृती करावयाच्या आहेत.

- १) सणांची यादी वाचा.
- २) फक्त एक दिवस साजरे होणारे सण, एका पेक्षा जास्त दिवस साजरे होणारे सण असे वर्गीकरण करा.
- ३) १० दिवस साजरे होणारे कोणकोणते सण आहेत? (यात मुले गणपती, नवरात्र अशी उत्तरे देतील)
- ४) यापैकी (गणपती आणि नवरात्र) कोणता सण भाद्रपद महिन्यात येतो? : गणेश उत्सव
आपल्याला या वेध कृतींच्या मालिकेतून गणेश उत्सवाबद्दल माहिती करून घ्यायची आहे.

कृती क्र. ४ : गणेश उत्सव पूर्वतयारी

१) चर्चा :

गणपती उत्सवाची पूर्वतयारी म्हणून कोणकोणती कामे केली जातात यावर वर्गात चर्चा घडवून आणणे.

उपयुक्त प्रश्नावली :

- १) गणपती उत्सव किती दिवस साजरा केला जातो?
- २) गणपती उत्सवासाठी किती दिवस आधी पासून तयारी सुरु करावी लागते?
- ३) गणपती बसविण्यासाठी कोणकोणत्या गोष्टींची आवश्यकता असते?
- ४) पूर्वी गणपती कोण तयार करायचे?
- ५) गणपतीची मूर्ती बनविण्यासाठी कोणकोणते साहित्य लागते?
- ६) गणपतीचे मखर कोण तयार करते?
- ७) गणेश उत्सवाच्या दिवसात कोणकोणत्या वस्तूंची दुकाने लागतात?
- ८) आताच्या दिवसात गणपतीची मूर्ती तयार करण्याचे काम कोण कोण करते? (प्रश्न ३ ते ८ मधून समाजातील विविध व्यावसायिक एकमेकांना कसे पूरक काम करतात हे लक्षात आणून देता येते.)
- ९) तुम्ही स्वतः देखील गणपतीची मूर्ती तयार करू शकता, त्यासाठी आपल्या ताई-दादाची मदत घ्या. खालील लिंकद्वारे व्हिडिओ पाहून तुम्ही देखील गणपतीची मूर्ती बनवू शकता.

https://youtu.be/1L7UO_x-z40

इथे एक लिंक दिली आहे. यासारख्या अनेक लिंक उपलब्ध आहेत. त्यातून मुले शिकू शकतील.

कृती क्र. ५ : गणेश उत्सव : १० दिवसातील विविध कृती आणि उपक्रम

१) गणपती मखर बनविणे आणि सजावट

साहित्य : मखर कसे बनविता येईल हे पाहण्यासाठी यू-ट्यूब लिंक

Eco friendly मखर बनविण्यासाठी पुरक साहित्य जसे : पुठ्ठा, लेस, फुले, पाने, माळा इत्यादी.

कृती १ :

मुले विविध व्हिडिओ बघतील.

मखर कसे बनवावे याबद्दल चर्चा करतील.

पालक, शिक्षक, विषय मित्र यांच्या मदतीने स्वतःची कल्पकता वापरून मखर तयार करतील.

<https://youtu.be/rXS1naB76m8>

इथे नमुन्यादाखल ही एक लिंक दिली आहे.

(मखर तयार करताना विविध आकारात डिझाईन कट करणे, कलर करणे, चित्र रेखाटणे, lighting लावणे, धान्य पेरून हिरवळ उगविणे यांसारख्या अनेक क्रिया करण्यास मुले प्रेरित होतात. त्यातून त्यांच्यातील critical thinking, creative thinking, collaboration, communication, confidence ही कौशल्ये विकसित होतील.)

मुलांनी ही कामे करताना मोठ्या वयोगटातील बहीण-भावांची मदत घ्यावी.

कृती २ : पंचखाद्य, मोदक इत्यादी बनविणे.

प्रश्न चर्चा आणि प्रात्यक्षिक :

१) पंचखाद्यामध्ये कोणकोणते पदार्थ असतात ?

(खडीसाखर, खोबरे, खारीक, खसखस, मनुका)

२) या पदार्थांमधून आपल्या शरीराला काय पोषण मिळते ?

<https://www.loksatta.com/healthit-news/sweet-prasad-for-health-1142394/>

या लिंकद्वारे पंचखाद्यातील विविध पदार्थांमधून आपल्या शरीराला काय पोषण मिळते ते पालक, शिक्षक आणि विषय मित्र यांनी वाचून मुलांना समजून सांगावे.

त्यांना वरील पदार्थ उपलब्ध करून देऊन पंचखाद्य बनविण्याची कृती करून घ्यावी.

३) मोदक बनविण्यासाठी लागणाऱ्या साहित्याची यादी करा.

४) मोदक बनविण्याच्या कृतीत सहभाग घ्या. मोठ्यांच्या मदतीने ही कृती करा.

उपक्रम, कृती, स्वाध्याय :

१) गणेश उत्सवात होणाऱ्या विविध स्पर्धांमध्ये सहभाग घ्या.

२) गणेश उत्सवानिमित्त सादर होणारी भक्तिगीते, आरती, स्तोत्र ऐका. त्यात येणारे नवीन शब्द संग्रहित करा.

३) गणेश उत्सव यशस्वी होण्यासाठी समाजातील कोणकोणत्या घटकांची मदत होते ते सांगा.

गणेश उत्सवातून सामाजिकता कशी वाढीस लागते ते सांगा.

- ४) गणपतीच्या विविध नावांचा संग्रह करा.
- ५) गणपतीची प्रसिद्ध गावे कोणती याचा संग्रह करा. ही गावे महाराष्ट्राच्या नकाशात शोधा.
- ६) ही गावे कोणत्या जिल्ह्यात आहेत हे शोधा.
- ७) गणेश उत्सवात कोणकोणत्या व्यावसायिकांची आपल्याला मदत घ्यावी लागते त्याची यादी करा.
- ८) गणपतीसाठी २१ दुर्वाची जुडी तयार करा. (दुर्वा कशा असतात हे मोठ्यांच्या मदतीने माहीत करून घ्या.)
- ९) एका दुर्वाला ३ पाने असतात, तर २१ दुर्वाची मिळून किती पाने होतील ते सांगा.
- १०) गणपतीला किती मोदकांचा नैवेद्य दाखवितात ?
- ११) २१ मोदकांची ७ जणांमध्ये समान वाटणी केल्यास प्रत्येकाला किती मोदक येतील ?
- १२) गणपतीला जास्वंदीचे फूल वाहतात. तुमच्या घराच्या परिसरात अशी फुलझाडे आहेत का ? फुलझाडे लावा, त्याची जोपासना करा.

कृती क्र. ६ : कोडी सोडवा.

- १) गणपतीचे एक प्रसिद्ध गाव ज्याची पहिली तीन अक्षरे घेतली तर थंड पाणी भरून ठेवण्याचे एक मातीचे भांडे मिळते. पहिले आणि ४ थे अक्षर घेतले, तर ओळी या शब्दाचा समानार्थी शब्द मिळतो.
- २) पोट्यात याच्या गूळ-खोबरे
आनंदाने खातात सारे
चवीला असतात एकदम छान
गणपतीच्या नैवेद्याचा याला असतो मान
- ३) हे गणपतीचे चार अक्षरी नाव आहे.
पहिली दोन अक्षरे घेतली तर एका तंतूवाद्याचे नाव मिळते.
दुसरे, तिसरे आणि चौथे अक्षर घेतले तर नेता किंवा अभिनेता (हिरो) या अर्थाचा एक शब्द मिळतो.
पहिले आणि चौथे अक्षर घेतले, तर अशक्त या शब्दासाठीचा इंग्रजी शब्द मिळतो.
ओळखा पाहू ते नाव कोणते ?
अशी अनेक कोडी तयार करता येतील.
मुलांना अशी कोडी तयार करण्याचे आव्हान देता येईल.
- ९) गणपतीची विविध रूपातील चित्रे काढा आणि रंगवा - उपक्रम
- १०) दोन वेगवेगळ्या बादल्यांमध्ये पाणी घ्या. एकामध्ये शाडू मातीची गणपतीची मूर्ती, तर दुसऱ्यामध्ये प्लास्टर ऑफ पॅरिसची मूर्ती विसर्जित करा.
दोन्हीपैकी कोणती मूर्ती लवकर विरघळते याचे निरीक्षण करा. दोन्हीपैकी कोणत्या मूर्तीची माती कुंडीत टाकून रोप लावता येईल ?
यावरून कोणकोणत्या गोष्टी तुमच्या लक्षात येतात ?
यावर चर्चा घडवून आणणे.

- **ब्लूमस Taxonomy :**

ज्ञान : गणेश उत्सव या वेध कृतीतून मुलांना मराठी महिने, चतुर्थी, खाद्य पदार्थांची नावे, विविध व्यावसायिकांची नावे, विविध झाडांची व पानाफुलांची नावे, आरती, स्तोत्र, संस्कृत शब्द यांचे ज्ञान होणार आहे.

आकलन : विविध सणांचा कालावधी, सण-समारंभ साजरे होताना समाजातील विविध घटकांचा सहभाग, महत्त्व, फायदा, नुकसान याबद्दलचे आकलन होते. प्रश्न, कोडी यांमागील अर्थाचे आकलन होते. गणिती प्रश्नांचे आकलन होते.

उपयोजन : मखर बनविणे, गणपतीची मूर्ती बनविणे, प्रसाद, हार, दुर्वाची जुडी इत्यादी बनविताना मुले व्हिडिओमध्ये पाहिलेल्या आणि प्रत्यक्ष जीवनातून घेतलेल्या शिक्षणाचे उपयोजन करतील. यातून experiential learning देखील होणार आहे.

विश्लेषण : मुले विविध सण कोणत्या महिन्यात येतात याचे विश्लेषण करतात. सणांचा कालावधी किती असतो याचेही विश्लेषण करतात. सणांच्या पूर्वतयारीसाठी समाजातील विविध स्तरातील लोक किती महत्त्वाची भूमिका बजावतात याचे विश्लेषण करतात. सणांच्या निमित्ताने होणाऱ्या विविध उपक्रमातून मिळणारे फायदे व तोटे याचे विश्लेषण करतात. खाद्यपदार्थातील विविध घटकांच्या पोषकतेबद्दल जाणून घेतात, त्याचे महत्त्व समजतात.

संश्लेषण : मुले व्हिडिओ बघून, तसेच नित्य व्यवहारातील कृतींच्या अनुभवाच्या जोरावर गणपतीची मूर्ती बनविणे, मखर बनविणे, तोरण, पानाफुलांचे हार, सजावट (डेकोरेशन), प्रसाद बनविणे, मोदक बनविणे, कोडी तयार करणे व सोडविणे अशा अनेक कृतींमधून संश्लेषण साध्य होताना दिसेल.

मूल्यमापन : सणांचे सामाजिक मूल्य समजतात.

विविध समाज घटकांचे सहकार्याचे महत्त्व लक्षात येते.

पर्यावरण पूरक आणि पर्यावरणास हानी करणारे उपक्रम यातून योग्य उपक्रम कोणते हे जाणून घेऊन त्यानुसार कृती करतात.

सण-उत्सवातून होणारी आर्थिक प्रगती, त्यातून मिळणारा आनंद, वाढणारा जनसंपर्क आणि मैत्रीभाव याबद्दल जाणीव विकसित होते.

- **हावर्ड गार्डनरच्या बुद्धिमत्ता :**

१) भाषिक बुद्धिमत्ता :

संभाषण, भाषण, गीत गायन, आरती, स्तोत्र पाठांतर, सणांच्या गोष्टी ऐकणे, वाचणे व इतरांना सांगणे, कोडी सोडविणे, कोडी तयार करणे अशा अनेक उपक्रमातून भाषिक कौशल्ये वापरली जातात आणि भाषिक बुद्धिमत्ता विकसित होते.

२) गणिती/तार्किक बुद्धिमत्ता :

मखर बनविणे, गणपतीची मूर्ती तयार करणे, गणपतीची चित्रे काढणे, हार-तोरण बनविणे, रांगोळी रेखाटने, पंचखाद्य बनविताना पदार्थांचे योग्य मिश्रण तयार करणे, मोदक बनविताना वर्तुळाकार पारी

लाटणे, २१ दुर्वा, २१ पत्री, २१ मोदक असे संख्यात्मक मोजमाप करणे, प्रसाद वाटप तसेच विविध गोष्टींची खरेदी, प्रासंगिक विक्री (काही मुले फुले, नारळ, दुर्वा इत्यादींची दुकाने मांडतात, गणपतीच्या मूर्तींची विक्री करून कुटुंबाला मदत करतात.) यातून त्यांची गणिती/तार्किक बुद्धिमत्ता विकसित होते.

३) आंतरव्यक्ती बुद्धिमत्ता :

यात दिलेल्या विविध कृती करताना एकमेकांशी संवाद साधणे, सहकार्य करणे, विविध कार्यक्रमांच्या निमित्ताने एकत्रित काम करणे अशा अनेक गोष्टी करत असताना आंतरव्यक्ती बुद्धिमत्ता विकसित होते. केलेल्या कामांना दाद देणे, आपल्या साहित्याची जाहिरात करणे यातून देखील या बुद्धिमत्तेचे विकसन होईल.

४) अवकाशीय बुद्धिमत्ता :

मूर्ती, मखर, रांगोळी, तोरण, सजावट अशा अनेक गोष्टी करताना अवकाशीय बुद्धिमत्ता विकसित होते.

५) सांगीतिक बुद्धिमत्ता :

आरती, श्लोक, भक्तिगीत गायन, श्रवण, ढोल, ताशा, टाळ, टाळ्या इत्यादींचा ताल व नाद यातून सांगीतिक बुद्धिमत्ता विकसित होते.

६) शरीर स्नायूविषयक बुद्धिमत्ता :

ढोल-ताशांच्या गजरात नृत्य करणे, पावली खेळणे, लेझीम खेळणे, सजावटीसाठी तासन् तास शारीरिक मेहनत करणे यातून शरीर स्नायू विषयक बुद्धिमत्ता विकसित होते.

७) व्यक्ती अंतर्गत बुद्धिमत्ता :

या वेध कृतींमध्ये चर्चेसाठी काही प्रश्न विचारले आहेत, तसेच जाणीवजागृतीसाठी काही प्रात्यक्षिके दिली आहेत. त्यावर मुले अंतर्मुख होऊन विचार करतील आणि त्यावर तोंडी किंवा लिखित मते व्यक्त करतील. तसेच पर्यावरणपूरक गोष्टींचा स्वीकार करतील. समाजातील विविध घटकांचे महत्त्व जाणून त्यांच्यासोबत सहचर्याची भूमिका घेतील यातून व्यक्ती अंतर्गत बुद्धिमत्ता विकसित होते.

८) निसर्गविषयक बुद्धिमत्ता :

पाने, फुले, माती, झाडे, तोरण, पर्यावरणपूरक गणेश उत्सव, गणेश विसर्जनच्या पर्यावरणपूरक पद्धती अशा अनेक गोष्टी निसर्गविषयक बुद्धिमत्तेस वाव देणाऱ्या आहेत.

९) अस्तित्वविषयक बुद्धिमत्ता.

• **6 C :**

१) Critical thinking :

या वेध कृतीमध्ये विविध विषयांच्या संदर्भात अनेक प्रश्न विचारले आहेत. काही समस्या मुलांसमोर मांडण्यात आलेल्या आहेत. गणिती प्रश्न, पर्यावरणविषयक प्रश्न, सामाजिकतेचे संवर्धन संदर्भात मुलांना

विचार करण्यास प्रवृत्त करणारे कृती आणि उपक्रम यातून मुलांचे क्रिटिकल थिंकिंग हे कौशल्य विकसित होईल.

२) Creative thinking :

मखर बनविणे, गणपतीची मूर्ती बनविणे, पानाफुलांचे तोरण बनविणे, मोदक बनविणे, रांगोळी रेखाटणे, कोडी तयार करणे, गणेश उत्सवात जाहिरात करणे, अभिनय करणे यातून creativity विकसित होईल.

३) Communication :

गणेश उत्सवाशी संबंधित कृती करताना मुले पालक, शिक्षक, विषयमित्र, वर्गमित्र आणि समाजातील इतर लोकांशी विविध पातळीवर संवाद साधणार आहेत यातून communication विकसित होते.

४) Collaboration :

गणेश उत्सवाशी संबंधित कृती करताना मुले पालक, शिक्षक, विषयमित्र, वर्गमित्र आणि समाजातील इतर लोकांशी विविध पातळीवर एकमेकांच्या सहकार्याने पूर्ण करणार आहेत यातून collaboration विकसित होते.

५) Confidence :

संवाद, सहकार्य, आनंद, यश, करमणूक या सर्व गोष्टी खेळीमेळीच्या वातावरणात होत असल्याने मुलांमध्ये आत्मविश्वास वाढेल.

६) Compation :

मुले पर्यावरणाचा विचार करतात, तसेच आपले सहकारी वर्गमित्र व समाजातील विविध स्तरातील घटकांचा साकल्याने विचार करतात.

● **भविष्यवेधी शिक्षणाच्या सहा पायऱ्या :**

१) स्वतः शिकण्यास प्रेरित करणे :

मुले दैनंदिन निरीक्षण, कुटुंबात मिळालेले अनुभव, समाजातून मिळणारे अनुभव, व्हिडिओ इत्यादी पाहतात. त्यावर मनन, चिंतन करीत स्वतः शिकतात.

२) शिकण्यास आव्हान देणे :

मुले मूर्ती बनविणे, मखर बनविणे, सजावट, विविध स्पर्धा यातील आव्हाने स्वीकारतात आणि शिकतात.

३) Pedagogical Intervention :

मुले जोडीने, गटात आणि विषयमित्रासोबत तसेच घरातील, समाजातील विविध घटकांकडून शिकतात.

४) जिज्ञासू वृत्तीचा सन्मान करणे :

मुलांना उत्सुकतेपोटी अनेक गोष्टी, त्यामागचे तथ्य, सत्य जाणून घ्यायचे असते. अनेक गोष्टी करून बघायच्या असतात. इथे त्यांचा प्रत्येक कामात कृतीयुक्त सहभाग असणार आहे. त्यामुळे त्यांच्या जिज्ञासेला शमविण्याचे काम यातून निश्चित होईल.

५) १/३ वेळेत पाठयक्रम पूर्ण करणे :

मुले या वेधकृतींच्या माध्यमातून भाषा, गणित, सामाजिक शास्त्र, कला, कार्यानुभव, संगीत, शारीरिक शिक्षण, व्यवहार ज्ञान, तंत्रज्ञान, व्यावसायिक कौशल्ये या सर्व विषयांना स्पर्श करत शिकणार आहेत. त्यामुळे त्यांचा कमी वेळात पाठयक्रम पूर्ण व्हायला मदत मिळेल.

६) शिकण्यात तंत्रज्ञानाचा उपयोग :

Google search, you tube video, tv, प्रसार माध्यमे यातून देखील मुले शिकणार आहेत.

वेध कृती संकल्पना आणि लेखन
रोहिणी चंद्रकांत पिंपरखेडकर (विद्यासागर)
दिपेश पुरोहित

आव्हान क्र. १४.११ : वेध कृती म्हणजे काय ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १४.१२ : वेध कृतीमध्ये कोणकोणत्या शास्त्रीय शैक्षणिक बाबींचा समावेश करून वेध कृती तयार केल्या गेल्या नाहीत ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १४.१३ : वेध कृतीमध्ये bloom taxonomy याचा कसा उपयोग केला गेला आहे. याचा काय परिणाम होत आहे अभ्यासून सांगा.

.....

.....

.....

.....
.....

आव्हान क्र. १४.१४ : वेधकृतीमध्ये २१ व्या शतकातील कौशल्य कसे साध्य केल्या जातात याबाबत सविस्तर लिहा.

.....
.....
.....
.....

आव्हान क्र. १४.१५ : वेधकृतीमध्ये हार्वर्ड गार्डनर यांच्या ९ intelligence कशा साध्य होतात याबाबत सविस्तर लिहा.

.....
.....
.....
.....

आव्हान क्र. १४.१६ : Spoken English साठी पंधरा वेध कृती वापरून मुलांना इंग्लिश बोलायला जमत आहे. त्या वेधकृतींचे व्हिडिओ यू-ट्यूबला जावून शोधा.

व्हिडिओ पाहून काय मत तयार झाले आहे ते लिहा ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Class Observation

गटकार्य : डोळ्याने आणि डोक्याने पाहता येतील अशा बाबी

आव्हान क्र. १५.१ : पारंपरिक वर्ग आणि भविष्यवेध शिक्षण विचाराने कार्यान्वित वर्ग यामध्ये तुम्हांला कोणता फरक आढळतो आहे ?

अ.क्र.	पारंपरिक वर्ग	भविष्यवेध शिक्षण वर्ग

आव्हान क्र. १५.२ : सध्या माझ्या वर्गातील मुले ज्या पद्धतीने शिकत आहेत, त्या पद्धतीत बदल करणे आवश्यक आहे असे वाटते, तर काय काय बदल करावे लागतील ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १५.३ : तुमचा वर्ग भविष्यवेध शिक्षण विचाराने कार्यान्वित झाल्यास तुमच्या वर्गात कोणते परिणाम दिसणार आहेत ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १५.४ : भविष्यवेध शिक्षण विचाराने काम करणारा वर्गशिक्षक डोळ्यांनी पाहिल्यास कसा दिसतो ? तुमचे मत लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १५.५ : भविष्यवेध शिक्षण विचाराने काम करणारा वर्गशिक्षक डोक्याने विचार केल्यास कसा दिसतो ? तुमचे मत लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १५.६ : सदर तासिकेतून काय शिकलो आहोत ?

.....

.....

.....

.....

अध्ययन स्तर निश्चिती :

मेहनत करून सुद्धा परिणाम मिळत नसेल, तर मेहनतीची दिशा बदलणे आवश्यक आहे.

- Hard Work सोडून Smart Work करावे लागेल.
- आपली विचार करण्याची प्रक्रिया आणि आपले काम यावर विचार करावा लागेल.
- योग्य वेळी समस्येवरील उपाय शोधायचा असतो, त्यासाठी समस्येपर्यंत पोहोचावे लागेल व समस्या समजून घ्यावी लागेल.

म्हणून अध्ययन स्तर पाहणे आवश्यक ठरेल.

अध्ययन स्तर निश्चितीचे फायदे :

- सद्यःस्थिती समजेल आणि परिस्थितीजन्य काम करता येईल.
- स्थितीची तुलना करता येईल. (मागील व सध्याची)
- मुलांच्या शिकण्यातील समस्या/अडथळे समजतील.
- अडथळे दूर करण्यासाठी/समस्या सोडविण्यासाठी कृती कार्यक्रम आखता येईल.
- कृती कार्यक्रम तयार करता येईल.
- उद्दिष्टांची लहान लहान भागात विभागणी करता येईल.
- उद्दिष्टांच्या दिशेने जाताना येणाऱ्या अडचणी निश्चितपणे समजतील.
- त्यासाठी उपाययोजना आखता येतील.
- शिकण्यातली परिणामकारकता समजून येईल.

आव्हान क्र. १५.७ : अध्ययन स्तर निश्चिती म्हणजे काय ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १५.८ : अध्ययन स्तर निश्चितीची आवश्यकता का आहे असे वाटते ?

.....

.....

.....

.....

.....

सत्यमेव जयते
महाराष्ट्र शासन

इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, मंत्रालय मुंबई.

जागतिक दर्जाचे भविष्यवेधी शिक्षण विचार

अध्ययन स्तर निश्चिती

इयत्ता :

स्तर निश्चिती करतेवेळी उपस्थित विद्यार्थी संख्या :

एकूण पट :

शाळा :

अ. क्र.	विद्यार्थ्यांचे नाव	मराठी					गणित						
		प्रारंभिक स्तर	अक्षर वाचन	शब्द वाचन	वाक्य वाचन	परिच्छेद वाचन	प्रारंभिक स्तर	संख्याज्ञान १ ते ९	संख्याज्ञान १० ते ९९	बेरीज	वजाबाकी	गुणाकार	भागाकार
१													
२													
३													
४													
५													
६													
७													
८													
९													
१०													
११													
१२													
१३													
	एकूण												

आव्हान क्र. १५.१० : अध्ययन स्तर निश्चित केल्यानंतरची माझी भूमिका काय असेल ?

.....

.....

.....

.....

.....

आव्हान क्र. १५.११ : ठरावीक कालावधीनंतर अध्ययन स्तर निश्चिती करणे उपयुक्त/गरजेचे आहे असे आपणास वाटते का ?

.....

.....

.....

.....

.....

ASER Testing Tool:

Reading

खडू

टोपी पतंग
लाल
विमान केळे
चौदा
पाऊस झाडू
सैल

मुलक बोलाई ५ वरून संपतात. कमीत कमी ३ शब्द बरेच आणे पाहणे आहे.

Std. 2 level text

दाजी आजोबा आजारी असतात. ते खूप धकलेले दिसतात. हल्ली त्यांना नीट दिसत नाही. आजोबांचा मातू रमेश त्यांची खूप काळजी घेतो. त्यांना खूप खोकलाही झाला आहे. रमेश त्यांना वेळेवर औषध देतो. नीट दिसत नसल्यामुळे आजोबा घरात बसून असतात. रमेश त्यांच्या हाताला धरून घरातल्या घरात फिरवतो. घरात बसून आजोबा जुनी मागी ऐकतात. त्यांना नवीन गाणीही ऐकायला आवडतात. आजोबांना बरे वाटल्यावर दोघे लांबवर फिरायला जाणार आहेत.

ख

ब ल
ग ड
भ ढ
व

मुलक बोलाई ५ वरून संपतात. कमीत कमी ३ शब्द बरेच आणे पाहणे आहे.

Std. 1 level text

आज गावातून मामा आला. मला खारूच य फुगे घेऊन आला. ताईला बाहुली घेऊन आला. आईला छान साडी आणली.

पिचोरे

आज रविवार आहे. शाळेला रजा आहे. तरी आज सकाळी मला लवकर जाग आली.

Arithmetic

अंक ओळखा १ ते ९	संख्या ओळखा १० ते ९९	वजाबाकी	भागकार
१ ४	५१ ८३	४६ ६३ - २९ - ३९	७) ८७९ (
७ ३	३७ ६५	४७ ४५ - २८ - १७	६) ८२४ (
६ ९	५५ २६	९२ ८४ - ७६ - ५७	८) ९८५ (
५ २	९९ २७	५२ ६६ - १४ - ४८	४) ५१७ (
	३६ ४३		

बोलाई घेव अंश विचार. ५ अंशपेक्षा ४ अंश ओळखणे उत्तरे आहे.

बोलाई घेव संख्या विचार. ५ पेक्षा बरे संख्या ओळखणे उत्तरे आहे.

बोलाई दोन उदाहरणे सोडवता घा. टांगी बरेच सोडवणे उत्तरे आहे.

एक उदाहरण सोडवता घा. ते बरेच सोडवणे उत्तरे आहे.

कौशल्य : लेखन

लक्षवेधी :

- लेखन या कौशल्याचे मूल्यांकन पाच पातळीत करावयाचे आहे. (प्रारंभिक, अक्षर लेखन, शब्द लेखन, श्रुतलेखन, अभिव्यक्तीपर लेखन)
- अभिव्यक्तीपर लेखन या बाबींमध्ये बातमीपत्र, कविता, अहवाल, सारांश इत्यादींसारख्या प्रकारांची अपेक्षा आहे.
- अक्षर अवयव याचा अर्थ आडव्या, उभ्या, तिरप्या रेषा, वर्तुळ, अर्धवर्तुळ इत्यादी असा घ्यावा.
- स्वतंत्रपणे या शब्दाचा अर्थ इतरांच्या मदतीशिवाय असा घ्यावा.
- श्रुतलेखन या बाबीचे मूल्यांकन करताना शब्द, वाक्य उतारा/परिच्छेद इत्यादीची इयत्तानिहाय निवड करावी.
- मूल्यांकन करताना इयत्तानिहाय आशयाची (काठिण्यपातळी) निवड करावी.
- 'इतरांच्या मदतीने' याचा अर्थ शिक्षक, पालक, वर्गमित्र, विषयमित्र, बहीण-भाऊ, परिसर मित्र असा घ्यावा.

प्रारंभिक :

स्तर १ : अक्षर अवयव इतरांच्या मदतीने रेखाटतो. मात्र यामध्ये सुबकता आढळत नाही.

स्तर २ : अक्षर अवयव रेखाटतो. यामध्ये सुबकता आणण्याचा प्रयत्न जाणवतो.

स्तर ३ : अक्षर अवयव रेखाटताना सुबकता आढळते. लेखन करण्याच्या या कृतीत स्पष्टता जाणवते.

अक्षर लेखन :

स्तर १ : अक्षर लेखनाच्या समजेची स्पष्टता नाही. मात्र अक्षरांचा आकार रेखाटताना आडव्या, उभ्या तिरप्या रेषा रेखाटतो.

स्तर २ : काही अक्षरांचे लेखन करतो. मात्र अक्षरांच्या अवयव लेखन क्रमात (letter writing stroke) अचूकता आढळत नाही.

स्तर ३ : अक्षरे अचूकपणे योग्य लेखनक्रमानुसार (letter writing stroke) लेखन करतो.

शब्द लेखन :

स्तर १ : शब्दातील अक्षरे सुटे करून लेखन करतो, त्यामुळे शब्दाचा अर्थ लागत नाही.

स्तर २ : शब्दातील काही अक्षरे उलटक्रमाने लेखन करतो. त्यामुळे शब्द लेखन करताना अधिक वेळ लागतो. शब्द लेखन करताना अक्षरांचा आकार लहान-मोठा दिसतो. मात्र अर्थ लागण्यास मदत होते.

स्तर ३ : सुबकतेने योग्य आकारात, योग्य क्रमाने शब्दाचे लेखन करतो लेखन केलेल्या शब्दाचा अर्थ लागतो.

श्रुतलेखन :

- स्तर १ : शब्द, वाक्य, उतारा/परिच्छेद ऐकून लिहिण्याचा प्रयत्न करतो.
- स्तर २ : शब्द, वाक्य उतारा/परिच्छेद ऐकून सुसंगतपणे लेखन करतो.
- स्तर ३ : शब्द, वाक्य उतारा/परिच्छेद ऐकून योग्य गतीने लेखन करतो. लेखन केलेल्या साहित्याचा अर्थ लागतो. लेखनात रंजकता व विविधता आढळते.

अभिव्यक्ती पर लेखन :

- स्तर १ : प्रारंभिक/लेखी स्वरूपात त्रोटक पद्धतीने अभिव्यक्त होतो.
- स्तर २ : लेखी स्वरूपात अभिव्यक्त होतो. परंतु लेखनातील वाक्य सुसंगत वाटत नाही. वाक्याचा अर्थ लागत नाही.
- स्तर ३ : लेखी स्वरूपात अभिव्यक्त होतो. लेखनात सुसंगतता असल्याने वाक्याचा अर्थ लागतो. लेखनात रंजकता व विविधता आढळते.
- स्तर ४ : लेखनात सर्जनशीलता व नावीन्यता दिसून येते.

मूलभूत साक्षरता आणि संख्याज्ञान अध्ययन स्तर निश्चिती मार्गदर्शक सूचना				
अध्ययन स्तर निश्चिती करताना खालील बाबींचा काळजीपूर्वक अभ्यास करून विद्यार्थ्यांचे मूल्यांकन करावे.				
विषय	कौशल्य/क्षेत्र	अध्ययन स्तर निश्चित करताना अभ्यासावयाचे विधान	स्तर	करावयाचे गुणांकन
गणित	प्रारंभिक	गणन पूर्वतयारीचे घटक प्रात्यक्षिकासह कृतीतून स्वतः करतो. जसे - उंच/ठेंगणा, डावा/उजवा, लहान/मोठा इ. कृतीतून स्वतः करतो.	होय	१
		गणन पूर्वतयारीचे घटक प्रात्यक्षिकासह कृतीतून करण्यासाठी मदतीची गरज आहे. जसे - उंच/ठेंगणा, डावा/उजवा इ.	नाही	०
		० ते ९ अंकांचे ज्ञान असून गणिताच्या विविध भाषेतून स्वतः अंक दाखवितो.	होय	१
	अंकज्ञान	० ते ९ अंकांचे ज्ञान नसून गणिताच्या विविध भाषेतून अंक दाखविताना मदतीची गरज आहे.	नाही	०
		१० ते ९९ पर्यंतच्या संख्यांचे ज्ञान असून वस्तू रूपात/चलन रूपात स्वतः दाखविता येतात.	होय	१
	संख्याज्ञान	१० ते ९९ पर्यंतच्या संख्या वस्तू रूपात/चलन रूपात दाखविताना मदतीची गरज आहे.	नाही	०
	बेरीज	इयत्तेनुसार बेरजेची अंकी व शाब्दिक उदाहरणे योग्य मांडणी करून स्वतः सोडविता येतात.	होय	१

विषय	कौशल्य/ क्षेत्र	अध्ययन स्तर निश्चित करताना अभ्यासावयाचे विधान	स्तर	करावयाचे गुणांकन
		इयत्तेनुसार बेरजेची अंकी व शाब्दिक उदाहरणे योग्य मांडणी करून सोडविताना मदतीची गरज आहे.	नाही	०
	वजाबाकी	इयत्तेनुसार वजाबाकीची अंकी व शाब्दिक उदाहरणे योग्य मांडणी करून स्वतः सोडविता येतात.	होय	१
		इयत्तेनुसार वजाबाकीची अंकी व शाब्दिक उदाहरणे योग्य मांडणी करून सोडविताना मदतीची गरज आहे.	नाही	०
	गुणाकार	इयत्तेनुसार गुणाकाराची अंकी व शाब्दिक उदाहरणे लॅटिस/उभ्या मांडणीने स्वतः सोडविता येतात.	होय	१
		इयत्तेनुसार गुणाकाराची अंकी व शाब्दिक उदाहरणे लॅटिस/उभ्या मांडणीने सोडविताना मदतीची गरज आहे.	नाही	०
	भागाकार	इयत्तेनुसार भागाकाराची अंकी व शाब्दिक उदाहरणे स्वतः सोडविता येतात.	होय	१
		इयत्तेनुसार भागाकाराची अंकी व शाब्दिक उदाहरणे सोडविताना मदतीची गरज आहे.	नाही	०
	मापन	लांबी, वजन, धारकता, वेळ आणि तापमान यांचे इयत्तेनुसार स्वतः मापनावरील उदाहरणे सोडविता येतात.	होय	१
		लांबी, वजन, धारकता, वेळ आणि तापमान यांचे इयत्तेनुसार मापनावरील उदाहरणे सोडविताना मदतीची गरज आहे.	नाही	०
	आकार/ अवकाशीय संबोध	आकार व अवकाशीय संबोधाचे (आकार, स्थान, दिशा, गती) इयत्तेनुसार ज्ञान असून स्वतः उपयोजन करतो.	होय	१
		आकार व अवकाशीय संबोधाचे (आकार, स्थान, दिशा, गती) इयत्तेनुसार ज्ञान नसून उपयोजन करताना मदतीची गरज आहे.	नाही	०
	आकृतिबंध	आकृतिबंध ओळखता येतो तसेच इयत्तेनुसार स्वतः आकृतिबंधाची रचना, वर्णन, विस्तार करतो.	होय	१
		आकृतिबंध ओळखता येत नाही तसेच इयत्तेनुसार आकृतिबंधाची रचना, वर्णन, विस्तार करताना मदतीची गरज आहे.	नाही	०

आव्हान क्र. १६.१ : वेधमध्ये केल्या गेलेल्या कामाचे शास्त्रीय आधार बघून आपले काय मत तयार झाले आहे ते लिहा.

.....

.....

.....

.....

.....

वरील प्रमाणे काम केल्यास चांगले परिणाम मिळतात. हे समजून घेण्यासाठी खालील document अभ्यासा. नंदुरबार आणि डहाणूचे परिणाम इथे देणे.

अधिक समजून घेण्यासाठी खालील व्हिडिओ पाहा.

वेध परिचय (भाग १) – प्रियंका मॅडम	https://youtu.be/RrsbvqU0-O8
वेध परिणाम (भाग १) – योगिता सोनवणे	https://youtu.be/rOq7Ei9ELtw
वेध परिणाम (भाग २) – योगिता सोनवणे	https://youtu.be/uNjjODGblKk
वेध प्रतिक्रिया (भाग १) – प्रियंका मॅडम	https://youtu.be/S8vvkwg3p9A
वेध प्रतिक्रिया (भाग २) – प्रियंका मॅडम	https://youtu.be/ETheZPEujk4
वेध प्रतिक्रिया (भाग ३) – प्रियंका मॅडम	https://youtu.be/wWuWUWNf6vU
वेध प्रतिक्रिया (भाग ४) – प्रियंका मॅडम	https://youtu.be/ZPIshV3_CJI
वेध प्रतिक्रिया (भाग १) – रोहिणी मॅडम	https://youtu.be/TY6EJD15aFg
वेध प्रतिक्रिया (भाग २) – रोहिणी मॅडम	https://youtu.be/4MDfuQv_kTM
वेध परिणाम (भाग १) – रोहिणी मॅडम	https://youtu.be/ODIR2aOwlMo
वेध परिणाम (भाग २) – रोहिणी मॅडम	https://youtu.be/8iaqsGzmurg
परिणाम Part २ – सपना मानकर	https://youtu.be/AQb73RnRo58
परिणाम Part ३ (भाग १) – सपना मानकर	https://youtu.be/F_t913yrlps
परिणाम Part ४ (भाग २) – सपना मानकर	https://youtu.be/vIe1B_In9Xc
परिणाम Part १ – सपना मानकर	https://youtu.be/aN9PPmSf1J0

.....
.....
.....
.....
.....
.....
आव्हान क्र. १७.६ : प्रत्येक मूल सतत नजरेत असावे यासाठी अध्ययन स्तर निश्चिती व वर्ग निरीक्षण याबाबत माझी भूमिका काय असणार आहे ?
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Thank You निलेश सर

<https://youtu.be/KkK4fzjAono>

लेखन सहकार्य

अ. क्र.	संपूर्ण नाव	शाळेचे नाव
१	श्रीमती राधा लिंगबाजी मांटे	जि. प. प्राथ. शाळा, इनामवस्ती, ता. फुलंब्री, जि. औरंगाबाद
२	श्रीमती सपना तारुध्वज मानकर	जि. प. प्राथ. शाळा, जुनेवानी, ता. रामटेक, जि. नागपूर
३	श्रीमती शिल्पा अशोकराव तवर	जि. प. प्राथ. शाळा, हयातनगर, ता. वसमत, जि.हिंगोली
४	श्रीमती सुनंदा शिवाजीराव पाचनकर	जि. प. प्राथ. शाळा, आनंदनगर, ता. माजलगाव, जि. बीड
५	श्रीमती हर्षदा ब्रह्मदेव चोपणे	जि. प. शाळा, सिंधी वाढोणा, ता. झरी जामणी, जि. यवतमाळ
६	श्री. गजानन बाळकृष्ण तुरारे	जि. प. उच्च प्राथमिक शाळा, कायर, ता. वणी
७	श्रीमती प्रतिभा गोहणे	जि. प. उच्च प्राथ. शाळा, देहगाव, ता. सावनेर, जि. नागपूर
८	श्री. गुणवंत जे. गायकवाड	प्राथ. शि. शा. आश्रमशाळा, खडकी, ता. नवापूर, जि. नंदुरबार
९	श्री. अरुण पोपट पाटील	प. प्रा. शि. शा. आ. शाळा, कोठली, ता. जि. नंदुरबार
१०	श्री. तुषार पवार	प्रा. शि.अनु. आ.शाळा, नवगाव, ता. नवापूर, जि. नंदुरबार
११	श्री. योगेश आत्माराम पाटील	मा. शि. अनु. आ. शाळा, केवडीपाडा, ता. नंदुरबार, जि. नंदुरबार
१२	श्री. हितेश भानुदास जवंजाळ	शिवनेरी माध्य. आश्रमशाळा, जवळा बाजार, ता. औंढा ना., जि. हिंगोली
१३	श्री. कपिल महेंद्रकुमार नरवाडे	माध्य. आश्रमशाळा, केळगाव तांडा, ता. निलंगा, जि. लातूर
१४	श्री. ज्ञानोबा बालासाहेब सूर्यवंशी	प्राथ. आश्रमशाळा, कौडगाव, ता. परळी, जि. बीड
१५	श्रीमती किरण प्रेमसिंग राठोड	श्री. म. ना. विजाभज आश्रमशाळा येरांडा, ता. पुसद, जि. यवतमाळ
१६	श्रीमती अमिता नरेंद्र राऊत	वसंतराव नाईक प्राथ. आश्रमशाळा, पुसागोंदी, ता. नागपूर (प्रा.), जि. नागपूर
१७	श्री. विजयकुमार सुधाकर क्षिरसागर	राष्ट्रीय माध्य. व उच्च माध्य. आश्रमशाळा, लोणी, ता. आर्णी, जि. यवतमाळ
१८	श्री. गणेश शेषराव बोंगाडे	VJNT आश्रमशाळा, कान्होली बुवा, ता. हिंगणा, जि. नागपूर
१९	श्री. शिवाजी सिताराम आरखे	राजमाता जिजाऊ माध्य. आश्रमशाळा, वेरूळ तांडा, ता. खुलताबाद, जि. औरंगाबाद
२०	श्रीमती वैशाली महादेव दाभाडे	तिरुपती प्राथ. आश्रमशाळा, पाचेगाव, ता. गेवराई, जि. बीड
२१	श्री. सुपडा काशीराम माठे	सरस्वती प्राथ.आश्रमशाळा, पिंपळगाव काळे, ता. जळगाव जामोद, जि. बुलढाणा
२२	श्री. गौतम नारायण वाघ	कोकरे माध्य. आश्रमशाळा, पाळा, ता. खामगाव, जि. बुलढाणा

अ. क्र.	संपूर्ण नाव	शाळेचे नाव
२३	श्री. राकेशकुमार नाना वाघ	विभाजक प्राथ. आश्रमशाळा, चितोड, ता. जि. धुळे
२४	श्री. संतोष कुमाजी राठोड	सखुबाई मा. आश्रमशाळा, बलसुर
२५	श्री. सुभाष डोकळे	प्राथमिक आश्रमशाळा, खामगाव, ता. बार्शी, जि. सोलापूर
२६	श्री. काकासाहेब रंगनाथ काटे	माध्यमिक व उच्च माध्यमिक आश्रमशाळा, खामगाव, ता. बार्शी, जि. सोलापूर
२७	श्री. काकासाहेब झांबरे	प्राथमिक आश्रमशाळा, खामगाव, ता. बार्शी, जि. सोलापूर
२८	श्री. विजय भगवान खापाळे	माध्यमिक आश्रमशाळा, वाघोली पुणे, ता. जि. पुणे
२९	श्री. विजय तानाजी पाटील	माध्यमिक आश्रमशाळा, निवे बुद्रुक, ता. संगमेश्वर, जि. रत्नागिरी
३०	श्री. विनोद गणपतराव रणदिवे	माध्यमिक आश्रमशाळा, पिटुगुदा, ता. जिवती, जि. चंद्रपूर
३१	श्री. राकेशकुमार रामटेके	लक्ष्मणराव चंद्रीकापुरी विजाभज आश्रमशाळा, गोटी, ता. गोरेगाव, जि. गोंदिया
३२	श्री. युवराज नानू आडे	राजश्री शाहू महाराज आश्रमशाळा, वडनेर, ता. हिंगणघाट, जि. वर्धा
३३	श्री. दादासाहेब अगवणे	माध्यमिक व उच्च माध्यमिक आश्रमशाळा खामगाव, ता. बार्शी, जि. सोलापूर
३४	श्री. प्रशांत श्रीराम सोनावणे	जोतीबा फुले आश्रमशाळा बारकूपाडा, ता. अंबरनाथ, जि. ठाणे
३५	श्री. संजय तातुबा राठोड	अ.के. नॅशनल माध्य. व कनिष्ठ महाविद्यालय, ता. खामगाव, जि. बुलढाणा
३६	श्री. संतोष गणेशराव रेनगुंतवार	प्राथ. आश्रमशाळा, मुदखेड, जि. नांदेड
३७	श्री. बालाजी सिताराम मुंडे	दुर्गामाता माध्य. आश्रमशाळा, नावंदी तांडा (नळगिर), ता. उद्गीर, जि. लातूर
३८	श्री. बब्रुवान तात्याराव पवार	वेणूताई यशवंतराव चव्हाण प्राथ. आश्रमशाळा निलंगा, ता. निलंगा, जि. लातूर
३९	श्री. श्रीकांत चंद्रकांत यादव	माध्यमिक आश्रमशाळा निवे बु., ता. संगमेश्वर, जि. रत्नागिरी
४०	श्री. सचिन राजीव रहाटे	कै. हरसिंग प्राथ. आश्रमशाळा शेकापूर फाटा, ता. पातुर, जि. अकोला
४१	श्री. भूषण बोरस्ते	खुशिराई प्राथमिक आश्रमशाळा दिंडोरी, जि. नाशिक

श्री. एकनाथ शिंदे
मा. मुख्यमंत्री
महाराष्ट्र राज्य

“जागतिक दर्जाची स्वीकारार्हता असणारे मूल घडवायचे असेल तर, शिक्षणाच्या माध्यमातून तसे ज्ञान व कौशल्य विकसित करणे आवश्यक आहे.”

“खरे तर, शैक्षणिक भौतिक साधनसामग्री, अभ्यासक्रम यापेक्षाही शिक्षकांकडून गतिमान केल्या जाणाऱ्या अध्ययन कार्यावर शिक्षणाची खरी गुणवत्ता अवलंबून असते. या अनुषंगाने जागतिक दर्जाची शाळा तयार करण्यापेक्षा जागतिक दर्जाचे भविष्यवेधी शिक्षण देणे ही नवीन संकल्पना साकार होत आहे. तुम्ही सर्वांनी ती सिद्धीस न्यावी याकरिता शुभेच्छा!”

श्री. देवेंद्र फडणवीस
मा. उप मुख्यमंत्री
महाराष्ट्र राज्य

श्री. अतुल सावे
मा. मंत्री
इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग,
महाराष्ट्र राज्य

“जागतिक दर्जाचे भविष्यवेधी शिक्षण विचार’ या प्रशिक्षणाचा लाभ घेऊन सर्व मुख्याध्यापक, शिक्षक, वसतिगृह अधीक्षक यांनी आपल्या शाळेतील मुलांना गुणवत्तापूर्ण शिक्षण देऊन भविष्यासाठी तयार करावे.”

“कोणत्याही शाळेचा जागतिक दर्जाचा प्रवास गुणवत्तेपासून सुरू होतो. गुणवत्ता देणे ही वर्ग पातळीवरील बाब आहे. त्यानंतर याचा संबंध शाळा, गाव, समाज यांच्याशी जोडला जातो. आपण आता वर्ग पातळीवरील परिणाम मिळविण्यासाठी सज्ज होत आहोत.”

श्री. नंदकुमार (भा.प्र.से.)
मा. अतिरिक्त मुख्य सचिव
इतर मागास बहुजन कल्याण
विभाग, महाराष्ट्र राज्य